

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра економіки та фінансів підприємства

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Політика управління дебіторською заборгованістю підприємства

за матеріалами публічного акціонерного товариства

«Оболонь», м. Київ

Студента 2 курсу 1 м групи,
спеціальності 051 «Економіка»,
спеціалізації «Економіка
підприємства»

Магденко Марина
Юріївна

Науковий керівник —
канд. екон. наук, доцент

Вавдійчик Ірина
Миколаївна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук, проф.

Блакита Ганна
Владиславівна

Київ 2018

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Сутність та класифікація дебіторської заборгованості підприємства....	7
1.2. Методи аналізу дебіторської заборгованості підприємства.....	19
1.3. Методичні підходи до планування дебіторської заборгованості.....	29
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПАТ «ОБОЛОНЬ».....	42
2.1. Динаміка загального обсягу дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ».....	42
2.2. Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ».....	50
2.3. Оцінка ефективності управління дебіторською заборгованістю на ПАТ «ОБОЛОНЬ».....	57
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ.....	64
3.1. Обґрунтування кредитної політики підприємства та обсягу дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги.....	64
3.2. Обґрунтування планового обсягу інших видів поточної кредиторської заборгованості.....	86
3.3. Розроблення плану інкасації дебіторської заборгованості та методів контролю.....	90
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	113

АНОТАЦІЯ

Магденко М. «Політика управління дебіторською заборгованістю підприємства» (за матеріалами ПАТ «ОБОЛОНЬ», м. Київ). – Рукопис.

Випускна кваліфікаційна робота за спеціальністю 051 «Економіка», спеціалізація «Економіка підприємства» – Київський національний торговельно-економічний університет – Київ, 2018.

Випускну кваліфікаційну роботу присвячено дослідженню теоретичних основ та розробці рекомендацій щодо управління дебіторською заборгованістю підприємства. В представленій роботі обґрунтовано кредитну політику підприємства та обсягу дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги; обґрунтовано плановий обсяг інших видів поточної кредиторської заборгованості; розроблено план інкасації дебіторської заборгованості та методів контролю.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредитна політика, короткострокова дебіторська заборгованість, довгострокова дебіторська заборгованість.

ABSTRACT

Magdenko M. "Policy of management of receivables of the enterprise" (on materials of PJSC Obolon. Kiev). - Manuscript.

Final qualification work in 051 "Economy", specialization "Economy of the enterprise" - the Kiev national trade and economic university - Kiev, 2018.

Final qualification work it is devoted to a research of theoretical bases and development of recommendations about management of receivables of the enterprise. In the presented work it is proved credit policy of the enterprise and volume of receivables for goods, works and services; reasonably planned volume of other types of the current accounts payable; the plan of collection of receivables and control methods is developed.

Keywords: receivables, credit policy, short-term receivables, long-term receivables.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах для багатьох вітчизняних підприємств типовим наслідком кризових явищ їх економічного розвитку є гостра нестача оборотних коштів, яка супроводжується низьким та нерациональним рівнем їх використання. Тому дослідження системи управління дебіторською заборгованістю як важливого чинника підвищення ефективності формування та використання оборотних коштів підприємств набуває особливої актуальності, оскільки, у зв'язку з трансформацією економіки України, вітчизняні підприємства виявилися неспроможними ефективно управляти дебіторською заборгованістю, що спричиняє кризу взаємонеplateжів.

Теоретичні та методологічні засади управління дебіторською заборгованістю розглядалися у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, у роботах Ю. Бригхема, Дж. К. Ван Хорна, Є. Нікбахта, С. Росса та Дж. К. Шима достатньо комплексно висвітлені питання в царині цієї проблематики, але вони неповною мірою відповідають реаліям постсоціалістичних країн та потребують вдосконалення відповідно до умов сучасної економіки України. Дослідження вітчизняних учених: І.О. Бланка, Н.О. Власової, Л.О. Лігоненко, Н.М. Новікової, Г.А. Семенова, М.М. Уткіної, В.В. Храпкіної, Н.В. Чебанової, Л.В. Черненко, Л.С. Чеснакової, В.Г. Шинкаренка – є вагомим внеском як у теорію, так і в практику управління дебіторською заборгованістю підприємства.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних основ та розробка рекомендацій щодо управління дебіторською заборгованістю підприємства.

Поставлена мета зумовила вирішення наступних основних завдань:

- дослідити сутність та класифікацію дебіторської заборгованості підприємства;

- визначити методи аналізу дебіторської заборгованості підприємства;
- сформулювати методичні підходи до планування дебіторської заборгованості;
- визначити динаміку загального обсягу дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ»;
- проаналізувати склад та структуру дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ»;
- оцінити ефективність управління дебіторською заборгованістю на ПАТ «ОБОЛОНЬ»;
- обґрунтувати кредитну політику підприємства та обсягу дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги;
- обґрунтувати плановий обсяг інших видів поточної кредиторської заборгованості;
- розробити план інкасації дебіторської заборгованості та методів контролю.

Об'єктом дослідження є процес управління дебіторською заборгованістю підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи управління дебіторською заборгованістю підприємства.

Методи дослідження. Вирішення поставлених у дослідженні завдань здійснено з використанням сучасних загальнонаукових та спеціальних методів: логіко-теоретичного узагальнення, системного аналізу, індукції та дедукції – для визначення економічної сутності поняття «дебіторська заборгованість»; класифікації – для систематизації видів дебіторської заборгованості й удосконалення її класифікації; економіко-статистичного аналізу – для аналізу та систематизації економічних процесів формування, погашення й ефективності управління дебіторською заборгованістю на підприємствах; аналізу ієрархій – для обґрунтування пріоритетності методів управління дебіторською заборгованістю на підприємствах; математичного моделювання – для моделювання наслідків реалізації кредитної політики;

абстрактно-логічний – для здійснення теоретичних узагальнень, формування висновків і рекомендацій.

Емпіричною базою дослідження є фінансова звітність підприємства ПАТ «Оболонь», що засноване у 1993 році в місті Києві. Основними видами продукції емітента є пиво, безалкогольні напої, мінеральна вода, слабоалкогольні напої, солод, пивна дробина, бандажна стрічка. Виробництво в значній мірі залежить від сезонних змін. Основними ринками збуту є Україна, Росія, Білорусія та країни Прибалтики. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2017 році становив 4 963 232 тис. грн., собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) становила 3 565 168 тис. грн., чистий прибуток становив 176 580 тис. грн.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі акти, матеріали державної статистики, підручники, наукові публікації з обраної тематики, фінансова звітність підприємства-об'єкту дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення результатів проведеного дослідження спрямоване на зростання ефективності управління дебіторською заборгованістю ПАТ «ОБОЛОНЬ».

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Робота викладена на 100 сторінках комп'ютерного тексту, містить 34 таблиці, 17 рисунків, 2 додатки. Список використаних джерел налічує 99 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та класифікація дебіторської заборгованості підприємства

На сьогодні сучасні умови ринкової економіки вимагають від підприємств термінової реалізації продукції, а також постійного пошуку нових покупців і споживачів. Але все ж таки суб'єкти господарювання досить часто стикаються з проблемою неможливості своїх контрагентів вчасно розрахуватися за поставлену їм продукцію, у зв'язку з недостатністю коштів та невпевненістю останніх в успішній її реалізації. Так виникає дебіторська заборгованість і, отже, підприємства завжди повинні контролювати її рівень, при потребі та можливості створювати резерви сумнівних боргів, користуватися послугами факторингових компаній та ін. Проведення аудиту, зокрема дебіторської заборгованості, має велику актуальність, оскільки це стимулює підприємство до більш ретельної і регулярної інвентаризації власної заборгованості та до активного проведення заходів щодо стягнення заборгованості з неплатників [91].

Етимологія поняття «дебіторська заборгованість» бере свій початок в VIII ст. н.е. Значною сходинкою в розвитку розуміння дебіторської заборгованості є внесок Е. Дегранжа і Дж. Дзаппи, які почали її розглядати як показник, що характеризує фінансовий стан підприємства. У 1926 р. визначення цього показника надає в своїй роботі С. І. Корецький: «Взаємовідносини двох осіб, що укладають угоду можна виразити латинськими термінами: дебет (повинен) і кредит (вірить комусь, має за кимось)». У подальшому, з розвитком наукової думки, розуміння дебіторської заборгованості удосконалювалося, і сучасна наука має більш

широкий спектр визначень [10].

Аналіз останніх публікацій в сфері управління дебіторською заборгованістю свідчить про недостатню розробленість даної проблеми. Так, Дубровська С. В. та М. Д. Білик розкривають проблемні питання сутності поняття «дебіторська заборгованість» [94; 7]; Ніколаєнко О. і Лищенко О. Г. приділяють увагу аналізу дебіторської заборгованості [56; 48]; Момот Т. та Савчук В. П. розглядають проблеми управління дебіторською заборгованістю в умовах фінансової кризи [54]. **Ошибка! Источник ссылки не найден.** Окремо необхідно виділити зарубіжних вчених, таких як: Стоун Д., Хитчинг К., Дж. Ван Хорн, Зві Боді, Роберт К. Мертон які також приділяли увагу вирішенню даного питання [86].

Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених вивченню сутності поняття «дебіторська заборгованість», дане поняття настільки багатогранне, що і в даний час не існує єдиного підходу до його визначення. Тлумачення даного поняття різними науковцями зазначено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення сутності дебіторської заборгованості

Автор	Визначення
1	2
П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [67]	Дебіторська заборгованість - це суми заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.
Голов С. Ф. [19]	Дебіторська заборгованість - фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони.
Д. Стоун, К. Хітчинг [32]	Дебіторська заборгованість - це сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин з ними.
Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Ошибка! Источник ссылки не найден.	Дебіторська заборгованість (англ. Accounts receivable (A / R)) - сума боргів, що належать підприємству, фірмі, компанії з боку інших підприємств, фірм, компаній, а також громадян, які є їх боржниками, дебіторами
Лищенко О. Г. [48]	Дебіторська заборгованість - це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства.
Момот Т. [54]	Дебіторська заборгованість - безвідсоткова позика контрагентам.
Крайник О. П., Клепікова З. В. [44]	Дебіторська заборгованість - форма відстрочки платежу - відкритий кредит (неформальна або формальна угода, яка передбачає виконання послуг замовником або реалізації продукції покупцю з відстрочкою оплати за них. Такий кредит вважається безкоштовним та без чіткого визначення строку.

1	2
Белозерцев В. [3]	Дебіторська заборгованість - грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому, а в поточний момент відображений у балансі підприємства як актив.
Кірейцев Г. Г. [37]	Дебіторська заборгованість - це складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.

Цікавий підхід до тлумачення дебіторської заборгованості у закордонних авторів. Так, accounts receivable (анг.) поряд із дебіторською заборгованістю має такі варіанти перекладу: рахунки до отримання, рахунки дебіторів, дебітор за розрахунками. Зокрема, як зазначають Д. Стоун та К.Хітчинг: «дебіторська заборгованість має назву «рахунки до отримання», а дебітори - це особи, які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але не оплачені ними» [86].

Професори Гарвардського університету Зві Боді і Роберт К. Мертон визначають дебіторську заборгованість як «рахунки до отримання», зазначаючи, що це та сума, яку покупці продукції повинні виплатити корпорації (підприємству).

Стосовно сучасних вітчизняних вчених, то Дубровська Є. В. визначає дебіторську заборгованість як «неоплачені юридичними та фізичними особами товари (роботи, послуги) та/або вилучені кошти з кругообігу підприємства, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів» [26].

Деякі українські вчені розглядають дебіторську заборгованість як кошти, вилучені у підприємства, або які на певний термін знаходяться в інших осіб. Ми вважаємо таку дефініцію не досить коректною, оскільки вона потребує уточнення. Так, кошти, що вилучені у підприємства, не завжди

перетворюються у дебіторську заборгованість.

Крайник О. П., Клепнікова З. В. визначають дебіторську заборгованість як форму відкритого кредиту. Поняття «кредит» тісно пов'язане з поняттям дебіторської заборгованості, але ототожнювати їх не слід. Товарний (комерційний) кредит варто розглядати як передумову виникнення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги [44].

Отже, як ми бачимо, всі автори розглядають одну і ту саму проблему під різним кутом. Систематизувавши усі розглянуті визначення поняття «дебіторська заборгованість» різними авторами, ми виділили основні риси, переваги та недоліки таблиця 1.2.

Таблиця 1.2

**Переваги та недоліки основних визначень поняття
«дебіторська заборгованість»**

Автори	Ключові ознаки визначення поняття «дебіторська заборгованість»	Недоліки/переваги визначення
1	2	3
А. Ф. Вещунова, А. Ю. Редько	Грошові кошти до оплати.	Дебітори можуть заборгувати підприємству не тільки кошти, а й інші активи.
Л. Ш. Лозовський, С. В. Мочерний, В. С. Черненко, Д. В. Глінкіна, В. С. Зрадник	Борги	Вважаємо підхід коректним, оскільки «дебітор» походить від слова «дебет» (борг)
Г. Г. Кірейцев, О. А. Боровик, Л. О. Лігоненко, Н. М. Новикова [37]	Вимоги до оплати	Вважаємо дане визначення доцільним, оскільки дебіторська заборгованість як боргова вимога розглядається з точки зору терміну їхнього виконання. При цьому вона може виражатися як в натуральному, так і грошовому еквіваленті.
Є. О Іванов, М. Д. Білик	Майно, що неоплачене контрагентами або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів.	Якщо розглядати дане визначення з точки зору структури балансу, то готівка є частиною майна. Тому виділяти її окремо є недоцільним.
Р. М. Іванчук, О. А. Іванчук	Вилученні гроші, які винні контрагенти.	До складу дебіторської заборгованості належать не тільки гроші.

На нашу думку, більшість наведених визначень є неповними, не розкривають сутність «дебіторської заборгованості» або розглядають тільки одну з її сторін. Вважасмо найбільш вдалими визначення авторів Г.Г.Кірейцева, О. А. Боровик, Л. О. Лігоненка, Н. М. Новикової, але й вони потребують доповнення [37].

На підставі проведеного дослідження визначення сутності поняття «дебіторської заборгованості» пропонуємо власне тлумачення даного терміну, а саме як показника фінансового стану підприємства, який являє собою суму заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу. При цьому, такі взаємовідносини мають документальне підтвердження.

Сутність дебіторської заборгованості, на нашу думку, полягає саме у двоїстому її характері: з одного боку, це певною мірою вигідно для підприємства:

1. зростає товарообіг, а отже, й маса валового доходу та прибутку (за інших незмінних умов). Це - основна вигода;
2. швидше реалізуються запаси, що дає змогу скоротити частку змінних витрат на них;
3. іноді є можливість зробити заборгованість доходним активом, тобто брати відсотки за надання товарного кредиту [39, с. 37].

Разом з тим дебіторська заборгованість, по суті, є відволіканням з господарського обігу обігових коштів підприємства, що супроводжується непрямими втратами його доходів:

- чим довший період погашення заборгованості, тим менший дохід від коштів, вкладених у дебіторів;
- кошти в заборгованості можуть знецінюватися через інфляцію;
- як і для інших активів, для фінансування заборгованості потрібне

відповідне джерело, яке має свою ціну, яка включає видатки на: фінансування (підприємство фінансує комерційний кредит або за рахунок власних коштів, або за рахунок запозичених); видатки на управління; видатки, які з'являються через несвоєчасну оплату (фінансові втрати через продаж заборгованості третім особам, оплату послуг адвокатів) [40, с. 55].

Здійснюваний аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновок про наявність різних класифікаційних ознак дебіторської заборгованості. Водночас необхідно зазначити, що класифікація дебіторської заборгованості здійснюється обліковцями суто в межах рахунків, передбачених Планом рахунків, або ж лише за однією певною ознакою. У більшості країн світу існують лише загальні правила щодо класифікації дебіторської заборгованості, які є рекомендаційного, а не директивного характеру. Рішення про порядок розташування різних видів дебіторської заборгованості у балансі та ступінь деталізації цих статей приймає саме підприємство, і, відповідно, у різних підприємствах склад та структура дебіторської заборгованості у балансі будуть різними, на відміну від українського балансу, який жорстко регламентує форму надання цієї статті у НП(С)БО №1 [42].

Класифікація дебіторської заборгованості здійснюється з урахуванням наступних її критеріїв: термін погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом; об'єкти, за якими виникла дебіторська заборгованість; своєчасність погашення.

За першою ознакою, згідно П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" виділяють: довгострокову дебіторську заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка не виникає у ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу; поточну дебіторську заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу [67]. Необхідно відзначити, що поточною

дебіторською заборгованістю може вважатись така, що відповідає тільки одній її ознаці. Віднесення зобов'язань дебіторів до довгострокових можливе лише за відповідності двом критеріям, а саме: виникнення не в ході нормального операційного циклу та погашення терміном понад дванадцять місяців з дати балансу.

Виходячи з того, що ці два види розрахунків з дебіторами є відповідно оборотним і необоротним активами, вважаємо за необхідне чітко зазначити про це в П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість". На нашу думку, сьогодення вимагає також висвітлення більш детальної класифікації цієї заборгованості у даному Положенні [78, с. 113].

Слід наголосити, що в Україні такий поділ дебіторської заборгованості обов'язковий. На наш погляд, це неправильно, бо обмежує права підприємств. Доцільним було б вітчизняним підприємствам надати такі права, які мають підприємства країн з ринковою економікою. Таким чином здійснюється можливість самостійно приймати рішення про необхідність диференційованого відображення у звітності довгострокової і поточної заборгованостей. З огляду на це цікавою є класифікація дебіторської заборгованості в країнах англо-американської системи обліку, де дебіторська заборгованість класифікується за такими групами:

- рахунки до отримання (вид дебіторської заборгованості, який виникає при продажі товарів за "Відкритим рахунком", без письмового зобов'язання покупця оплатити рахунок);

- векселі до отримання;

- дебіторська заборгованість, не пов'язана із реалізацією [90, с. 886].

Думка фахівців з обліку щодо поділу дебіторської заборгованості на довгострокову та поточну є неоднозначною. З точки зору одних - такий розподіл є важливим інструментом фінансового аналізу, інших - джерелом розкриття інформації про активи і зобов'язання в фінансовій звітності.

На наш погляд, доцільно поділяти дебіторську заборгованість у балансі на довгострокову та короткострокову, залежно від терміну погашення,

причому і той, і інший її вид повинен бути задекларований наступним чином:

1. Довгострокова дебіторська заборгованість:
 - довгострокова дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
 - довгострокові векселі одержані;
 - інша довгострокова дебіторська заборгованість.
2. Короткострокова дебіторська заборгованість:
 - короткострокова дебіторська заборгованість за товари, роботи;
 - короткострокові векселі одержані;
 - інша короткострокова дебіторська заборгованість [97, с. 5].

Подібна класифікація статей дебіторської заборгованості у балансі, яка враховує рівень їх ліквідності, є більш корисною для користувачів фінансової звітності з метою оцінки фінансового стану підприємства та надає повнішу інформацію про рівень дебіторської заборгованості та можливість перетворення фінансових зобов'язань на грошові кошти. На відміну від класифікації дебіторської заборгованості, запропонованої стандартами, ми уникнули терміну "поточна", замінивши терміном "короткострокова"; заборгованість за товари, роботи, послуги і відобразили як у складі довгострокової, так і короткострокової дебіторської заборгованості, що точніше з'ясує і розкриває ліквідність відображеного активу в балансі, а також дозволяє уникнути можливих неправильних висновків користувачами звітності.

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій передбачає наступну класифікацію дебіторської заборгованості:

1. Довгострокова дебіторська заборгованість (заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду; довгострокові векселі одержані; інша дебіторська заборгованість).
2. Поточна дебіторська заборгованість (короткострокові векселі отримані; дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги; розрахунки з вітчизняними покупцями; розрахунки з іноземними покупцями).

3. Дебіторська заборгованість по розрахунках (розрахунки з різними дебіторами; розрахунки за виданими авансами; розрахунки з підзвітними особами; розрахунки за нарахованими доходами; розрахунки за претензіями; розрахунки за відшкодуванням завданих збитків; розрахунки за позиками членам кредитних спілок; розрахунки з іншими дебіторами).

4. Списана дебіторська заборгованість [93, с. 108].

На нашу думку, дана класифікація заборгованості дебіторів гармонійно пов'язується зі структурою Балансу і Звіту про фінансові результати, які регламентуються відповідними національними стандартами бухгалтерського обліку. Проте, варто зазначити, що й далі спостерігається значний розрив та неузгодженість короткострокової та довгострокової дебіторської заборгованості. Вони подані у першому та третьому класі рахунків.

Розрахунки з дебіторами розглядають окремо за об'єктами (тип господарських операцій), відносно яких вони виникли, а види класифікують в часовому розрізі.

В. Ковальов, аналізуючи проблеми класифікації розрахунків з дебіторами, пропонує диференціювати її за наступними термінами: 0-30 днів, 31-60 днів, 61-90 днів, 91-120 днів, понад 120 днів, а Г. Нашкерська частково поділяє цю думку і пропонує деякі відмінні характеристики IV I V часових проміжків, тобто - 91-365 днів та понад 365 днів відповідно [55, с. 27-33]. Вважаємо, що цей поділ є більш загальним, оскільки в даному випадку до цих груп можуть включати як поточні (короткострокові) заборгованості, так і довгострокові.

На наш погляд, при розгляді дебіторської заборгованості залежно від часових проміжків прив'язку необхідно робити до 30 днів (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Класифікація дебіторської заборгованості у часовому розрізі [92]

На жаль, у сьгоднішніх реєстрах обліку відображення очікуваного терміну погашення заборгованості та реального строку погашення немає. Тому пропонується за реальним строком погашення дебіторську заборгованість поділяти на термінову, прострочену та відстрочену, що у обліку знаходить відображення на відповідних аналітичних рахунках, де контролюється термін виконання договорів [91].

Залежно від своєчасності погашення дебіторська заборгованість поділяється на дебіторську заборгованість, термін оплати якої не настав (нормальна або строкова) та дебіторську заборгованість, не сплачену в термін (прострочена), у тому числі сумнівна та безнадійна дебіторська заборгованість.

Класифікація дебіторської заборгованості за термінами погашення використовується насамперед під час обчислення резерву сумнівних боргів.

Найважливішим критерієм класифікації дебіторської заборгованості є об'єкти, щодо яких виникають зобов'язання (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Класифікація дебіторської заборгованості залежно від об'єктів, за якими виникають зобов'язання [84, с. 62]

Використовуючи дану класифікацію ми пропонуємо, проводити розподіл дебіторської заборгованості за трьома особливими видами:

1. Відстрочені податкові активи - сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах та виникає, коли обліковий прибуток менший за податковий. Вони відображаються у балансі у складі довгострокової дебіторської заборгованості. Відстрочені податкові активи слід визнавати за довгостроковий актив, бо погашення (зарахування) цієї заборгованості відбувається після дванадцяти місяців з дати балансу.

2. Витрати майбутніх періодів - витрати, які здійснені у звітному періоді, але будуть визнані витратами у Звіті про фінансові результати у майбутніх звітних періодах згідно з принципом відповідності доходів і витрат. Такі витрати тимчасово відображаються в окремому рядку балансу. До них можна зарахувати витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв і агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхових полісів, передплатою на періодичні та довідкові видання [75, с. 129-135].

Витрати майбутніх періодів відокремлюються від довгострокової та

поточної заборгованості, оскільки є:

- а) отриманими від підприємства платежами у ході нормального операційного циклу (що відповідає визнанню поточних активів);
- б) заборгованість дебіторів, яка буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу (що відповідає визнанню довгострокових активів) [87, с. 225].

У даному випадку виникає суперечність щодо приналежності даного виду активів до довгострокових чи короткострокових.

3. Розрахунки з бартерних операцій. П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" передбачено, що дебіторська заборгованість - це сума заборгованості дебіторів на певну дату. А дебітори - це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Тим самим визнано, що вимога (претензія) може виникати та внаслідок передання необоротних або оборотних матеріальних активів у обмін на матеріальні ресурси, надані послуги або виконані роботи у результаті бартерних операцій. Ця особливість вимагає виокремлення у складі дебіторської заборгованості тієї частини, яка припадає на необоротні та оборотні активи за бартерними операціями [99, с. 85-86]. Даний момент не регламентується законодавством та потребує детального вивчення.

На наш погляд, доцільним є введення в загальну класифікаційну схему дебіторської заборгованості такого її виду, як дебіторська заборгованість за розрахунками з бартерних операцій, та пропонуємо присвоїти їй субрахунок 370 «Розрахунки з бартерних операцій».

Аналіз економічної літератури показав, що існує широкий спектр видів дебіторської заборгованості. Розроблена нами класифікація дебіторської заборгованості розкриває економічну природу різних видів дебіторської заборгованості та відповідає структурі бухгалтерського балансу. Викладені погляди, рекомендації та окремі прийоми класифікації заборгованості можна використовувати як для складання фінансової звітності, так і для

управлінських рішень щодо регулювання розрахунків та управління дебіторською заборгованістю.

1.2. Методи аналізу дебіторської заборгованості підприємства

Мета аналізу дебіторської заборгованості виявити суми виправданою і невикористаною заборгованості; зміни за аналізований період, реальність сум дебіторської заборгованості, причини і давність утворення дебіторської заборгованості.

Основними джерелами інформації для аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості служать бухгалтерський баланс, додаток до балансу "Звіт про фінансові результати та їх використання" (Форма № 2), додаток до бухгалтерського балансу "Форма № 5" (що включає розділи про рух позикових коштів і дані про дебіторської та кредиторської заборгованості), оборотні відомості, картки аналітичного обліку, дані інвентаризації, первинні документи, журнали-ордери і відомості синтетичного обліку, в яких відображається рух відповідних платежів, розрахункові відомості по нарахуванню заробітної плати працівникам, діючі нормативні документи, що визначають ставки та пільги при виробництві розрахунків за напрямками платежів, інші звітні форми [83, с. 116].

Аналіз дебіторської заборгованості проводять поетапно:

1. Вивчення рівня загальної суми дебіторської заборгованості, її динаміки.
2. Визначення періоду інкасації дебіторської заборгованості, коефіцієнта оборотності.
3. Вивчення складу дебіторської заборгованості за її видами та аналіз динаміки її складових.
4. Вивчення складу дебіторської заборгованості за термінами її повернення.

5. Аналіз складу простроченої заборгованості, причин її виникнення.
6. Оцінка безнадійних боргів підприємства [21, с. 58].

Рівень дебіторської заборгованості визначається багатьма факторами:

- видом продукції;
- місткістю ринку;
- ступенем насичення ринку;
- загальноприйнятою системою розрахунків.

Управління дебіторською заборгованістю передбачає, перш за все, контроль за оборотністю коштів у розрахунках.

Контролювати дебіторську заборгованість доцільно, попередньо здійснивши аналіз стану дебіторської заборгованості за термінами утворення (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Аналіз стану дебіторської заборгованості [79]

Стаття дебіторської заборгованості	Усього на кінець року	У тому числі за термінами утворення				
		до 1 міс.	від 1 до 3 міс.	від 3 до 6 міс.	від 6 міс. до 1 року	понад 1 рік
1	2	3	4	5	6	7

Щомісячне ведення такої таблиці дає можливість чітко уявити стан розрахунків зі споживачами і виявити прострочену заборгованість. Аналіз таблиці поліпшує проведення інвентаризації стану розрахунків із дебіторами.

Дебіторська заборгованість являє собою грошові кошти, які покупці винні за відвантажену продукцію, а також, згідно з українськими стандартами бухгалтерського обліку, векселі до отримання, розрахунки з персоналом, видані аванси, заборгованість засновників із внесків до статутного капіталу, податковий кредит [78, с. 114].

З огляду на види розрахунків у сучасній господарській практиці дебіторську заборгованість класифікують так:

- дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги, строк сплати яких не настав;
- дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги, не сплачені в строк;
- дебіторська заборгованість за векселями отриманими;
- дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом;
- дебіторська заборгованість за розрахунками з персоналом;
- інші види дебіторської заборгованості [67].

Серед усіх видів дебіторської заборгованості найбільший обсяг припадає на заборгованість покупців за відвантажену продукцію.

Усі складові дебіторської заборгованості мають різну ліквідність. Тому, визначаючи фінансовий стан підприємства, під час розрахунків слід детально проаналізувати, хто винен гроші підприємству та чи є можливість повернути ці гроші найближчим часом. Найбільш ліквідною, як це не дивно, є стаття "Розрахунки з бюджетом", оскільки саме там обліковується податковий кредит. На цю суму автоматично зменшуються відповідні податкові зобов'язання підприємства, але ця стаття не враховується при обчисленні грошових надходжень підприємства. Векселі до отримання у звітах трапляються рідко, але теоретично вони мають більшу ліквідність, ніж активи, що відображаються у статті "Розрахунки за товари, роботи та послуги", оскільки вони можуть бути віддані під заставу чи передані в рахунок сплати зобов'язань. Однак на практиці ризик несплати за векселями вищий, ніж ризик несплати за іншими статтями дебіторської заборгованості [77, с. 55].

Ліквідність інших статей може бути різною, і конкретні висновки можна зробити тільки за результатами проведеного аналізу.

Фактично дебіторську заборгованість можна розглядати як безпроцентну позику покупцям чи замовникам, у яку підприємство здійснює інвестування оборотного капіталу.

Аналіз дебіторської заборгованості передбачає перш за все контроль за

оборотністю засобів у розрахунках. Крім того, оцінка реального стану розрахунків із дебіторами на підприємстві передбачає використання табличного та графічного способів оцінки дебіторської заборгованості, а також з допомогою абсолютних та відносних показників, що розглядаються в динаміці (так званий Л-аналіз) [75].

Аналіз дебіторської заборгованості проводиться, звичайно, у кілька етапів.

На першому етапі аналізу оцінюють рівень дебіторської заборгованості підприємства і його динаміку в попередньому періоді. Оцінка цього рівня здійснюється на основі визначення коефіцієнта залучення оборотних активів у дебіторську заборгованість, який розраховується за формулою:

$$Kзоба = \frac{ДЗ}{ОА} \quad (1.1)$$

де Кзоба - коефіцієнт залучення оборотних активів у дебіторську заборгованість;

ДЗ - загальна сума дебіторської заборгованості підприємства (або сума дебіторської заборгованості окремо за товарним та комерційним кредитом), тис. грн.;

ОА - загальна сума оборотних активів підприємства, тис. грн. [43, с. 42]

На другому етапі аналізу визначають середній період інкасації дебіторської заборгованості та кількість її оборотів у досліджуваному періоді (звичайно - рік) [74, с. 110].

Кількість оборотів дебіторської заборгованості (коефіцієнт оборотності) характеризує швидкість обертання інвестованих у неї коштів протягом певного періоду. Цей показник розраховується таким чином:

$$Ндз = \frac{ОБрп}{ЗДЗ} \quad (1.2)$$

де Ндз- кількість оборотів дебіторської заборгованості підприємства в досліджуваному періоді;

ОБрп - загальна сума обороту з реалізації продукції у досліджуваному

періоді, тис. грн.;

ЗДЗ - середній залишок дебіторської заборгованості підприємства (загалом або окремих її видів) у досліджуваному періоді, тис. грн. [72, с. 74]

Такий показник, як середній період інкасації дебіторської заборгованості, характеризує її роль у фактичній тривалості фінансового та загального операційного циклу підприємства. Розраховується цей коефіцієнт за такою формулою:

$$T_{\text{Ідз}} = \frac{\text{ЗДЗ}}{\text{ОБрпДЕН}} \quad (1.3)$$

де $T_{\text{Ідз}}$ - середній період інкасації дебіторської заборгованості підприємства, днів;

ЗДЗ - середній залишок дебіторської заборгованості підприємства (загалом або окремих її видів) у досліджуваному періоді, тис. грн.;

ОБрпДЕН - сума одноденного обороту з реалізації продукції в досліджуваному періоді, тис. грн. [47, с. 186]

На третьому етапі аналізу вивчається склад дебіторської заборгованості за окремими її видами. Слід побудувати таблицю складу та динаміки дебіторської заборгованості. На її основі визначають частку кожного виду дебіторської заборгованості в загальному її обсязі та досліджують динаміку зміни розміру кожного її виду.

На четвертому етапі аналізу оцінюється склад дебіторської заборгованості за окремими її "віковими" групами, тобто за передбаченими строками її інкасації. Результати такого аналізу подають у формі таблиці, а також графічно. Як табличний, так і графічний способи аналізу базуються на ранжируванні дебіторської заборгованості за строками виникнення. При цьому найпоширенішим є таке групування (днів): 0-30, 31-60, 61-90, 91-120, 120-150, 150-180, понад 180 та понад 360. Цей етап аналізу простий і наочний. Побудована таким чином таблиця є простою та зручною в аналізі, бо дає змогу швидко визначати "вік" заборгованостей. При цьому вона допомагає одержувати певні моніторингові дані, що дають можливість

стежити за ситуацією не лише тим фірмам, у яких дебіторська заборгованість є проблемною, а й підприємствам, що не мають із цим проблем [71, с. 117].

Для оцінки стану дебіторської заборгованості важливо оцінити ймовірність виникнення та розмір безнадійних боргів. Така оцінка є п'ятим етапом аналізу дебіторської заборгованості. Зазначений аналіз можна здійснити за допомогою таблиці оцінки реального стану дебіторської заборгованості підприємства. На основі ранжирування дебіторської заборгованості за термінами її виникнення та статистичних розрахунків імовірності безнадійних боргів для кожної вікової групи визначають суму безнадійних боргів. Дебіторській заборгованості кожної вікової групи відповідає певний відсоток безнадійних боргів. Із зростанням строків виникнення дебіторської заборгованості цей відсоток зростає. Підприємство може використовувати для такого аналізу власні статистичні розрахунки ймовірності виникнення безнадійних боргів або застосовувати запропоновану стандартну шкалу розрахунків: для дебіторської заборгованості з терміном виникнення до 30 днів імовірність безнадійних боргів становить 5%, 30-60 днів -10%, 60-90 днів -15%, 90-120 днів - 20%, 120-150 днів - 50%, 150-180 днів - 75%, 180-360 днів - 80%, понад 360 днів - 95% [48, с. 115].

Зрозуміло, що аналіз буде точнішим, якщо застосувати власну відсоткову шкалу, оскільки в такому разі буде враховано галузеву специфіку операційного циклу та розрахунків підприємства. Але для її розроблення потрібні дані про розміри простроченої дебіторської заборгованості за ряд років та аналіз частки безнадійних боргів, який на більшості підприємств не ведеться. Визначення ймовірності безнадійних боргів та розрахунок на цій основі реальної величини дебіторської заборгованості дасть можливість проаналізувати перспективи інкасації дебіторської заборгованості в майбутніх періодах, а отже, керівництво зможе оцінити розмір резерву за безнадійними боргами, який підприємству доцільно буде сформувати на наступні періоди [65, с. 28].

На шостому етапі аналізу детально розглядається склад простроченої дебіторської заборгованості і середній "вік" простроченої (сумнівної, безнадійної) дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт прострочення дебіторської заборгованості розраховується за формулою:

$$K_{np} = \frac{ДЗ_{np}}{ДЗ} \quad (1.4)$$

де K_{np} - коефіцієнт простроченості дебіторської заборгованості;

$ДЗ_{np}$ - сума дебіторської заборгованості, не сплаченої в передбачені строки, тис. грн.;

$ДЗ$ - загальна сума дебіторської заборгованості, тис. грн. [62, с. 22]

Для характеристики цієї частини дебіторської (сумнівної, безнадійної) заборгованості підприємства також використовується такий показник, як середній "вік" простроченої дебіторської заборгованості, який визначається за формулою:

$$V_{np} = \frac{ДЗ_{np}}{ОБрпДЕН} \quad (1.5)$$

де V_{np} - середній "вік" простроченої дебіторської заборгованості;

$ДЗ_{np}$ - середній залишок дебіторської заборгованості, не сплаченої в строк;

$ОБрпДЕН$ - сума одноденного обороту з реалізації продукції в досліджуваному періоді. [51, с. 20]

Основною метою аналізу будь-якого аспекту фінансово-господарської діяльності підприємства є виявлення негативних для його фінансового стану тенденцій, пошук резервів підвищення ефективності діяльності, обґрунтування прийняття управлінських рішень, моніторинг різних аспектів діяльності підприємства, доцільність нововведень. Результати фінансового аналізу є тим підґрунтям, на основі якого формують фінансову політику підприємства, розробляють сукупність заходів, добирають фінансові механізми реалізації поставленої перед фінансовим менеджментом мети.

Аналогічно результати оцінки стану розрахунків підприємства дають можливість виявити недоліки в їх організації та здійсненні, намітити бажаний їх стан, визначити потрібні для цього шляхи вдосконалення та заходи, відібрати з них найбільш прийнятні та доцільні для кожного окремого підприємства і на цій основі розробити комплексну політику управління розрахунками підприємства, яка визначає перспективи поліпшення їхнього стану [61, с. 810].

Можна виділити такі основні завдання управління розрахунками з метою поліпшення їхнього стану:

- зниження частки простроченої дебіторської заборгованості;
- збільшення коефіцієнта оборотності коштів у дебіторській заборгованості (відповідно зменшується середній період інкасації дебіторської заборгованості) та невелике зменшення коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості або збереження його значення на попередньому рівні;
- визначення конкретного моменту сповільнення оборотності дебіторської заборгованості шляхом постійного моніторингу змін у політиці оплати рахунків покупцями та замовниками;
 - робота з контрагентами щодо вчасної оплати ними їхніх зобов'язань;
 - використання прогресивних форм розрахунків;
 - регулювання обсягу кредиторської заборгованості, щоб запобігти погіршенню фінансової стійкості та ліквідності підприємства;
 - запобігання виникненню кредиторської заборгованості з розрахунків за податками та іншими обов'язковими платежами;
 - оптимізація рівнів різних видів кредиторської заборгованості та частки її загального обсягу в структурі капіталу підприємства [71, с. 117].

Конкретні напрями вдосконалення стану розрахунків підприємства визначають, виходячи з розрахованих аналітичних коефіцієнтів і таблиць, що відображають стан дебіторської та кредиторської заборгованості. Оскільки дебіторська заборгованість є частиною активів підприємства, а кредиторська

заборгованість - частиною пасивів підприємства і являє собою короткостроковий позичений капітал, то управління розрахунками і заходи поліпшення їхнього стану, що включають, відповідно, управління дебіторською і кредиторською заборгованістю на підприємстві, є складовою менеджменту оборотних активів та менеджменту оптимізації структури капіталу підприємства [58].

Можна скористатися з певних рекомендацій, що дозволяють управляти дебіторською заборгованістю:

- контролювати стан розрахунків;
- по змозі орієнтуватися на більшу кількість споживачів, щоб зменшити ризик несплати одним із них чи кількома;
- стежити за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості: значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування;
- у розвинутих країнах іноді використовують систему знижок у разі дострокової оплати;
- визначати термін прострочених залишків на рахунках дебіторів і порівнювати цей термін із нормами в галузі, показниками конкурентів і даними попередніх років;
- періодично переглядати граничну суму комерційного кредиту, відповідно до фінансового стану клієнтів;
- якщо виникають проблеми з отриманням грошей, доцільно отримувати заставу на суму, не меншу, ніж сума на рахунку дебітора;
- залучати установи, які стягують борги, за наявності документальних підтверджень;
- продавати рахунки дебіторів факторинговій компанії, банку;
- у разі продажу великої кількості товару негайно виставляти рахунок покупцям;
- використовувати циклічність виписування рахунків для підтримання

одноманітності операцій;

- можна застрахувати кредити для захисту від великих збитків із безнадійних боргів;
- уникати дебіторів із високим ступенем ризику [73, с. 193].

В умовах значного сповільнення платіжного обороту, що викликає зростання дебіторської заборгованості на підприємствах, важливим завданням є ефективне управління дебіторською заборгованістю на кожному окремому підприємстві, яке спрямоване на оптимізацію загального її розміру та забезпечення вчасної інкасації боргу.

Політика управління дебіторською заборгованістю являє собою частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, що спрямована на розширення обсягу реалізації продукції і забезпечення своєчасної її інкасації [56, с. 142].

Політика управління дебіторською заборгованістю підприємства складається з таких основних елементів:

- формування принципів здійснення розрахунків підприємства з контрагентами;
- визначення можливої суми фінансових коштів, що інвестуються в дебіторську заборгованість;
- виявлення фінансових можливостей надання комерційного та споживчого кредиту і формування системи кредитних умов;
- формування стандартів оцінки покупців і диференціації умов надання кредиту;
- формування системи штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань;
- формування процедури інкасації дебіторської заборгованості;
- забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості;
- побудова ефективних систем контролю за рухом і вчасною інкасацією дебіторської заборгованості [54].

1.3. Методичні підходи до планування дебіторської заборгованості

Планування дебіторської заборгованості може встановлюватися кількома методами.

1. Прямий метод має за основу розрахунок нормативів потреби в дебіторській заборгованості. Метод прямого розрахунку потреби в дебіторській заборгованості використовується при проектуванні нових підприємств, а також при розробці заходів, спрямованих на ліквідацію наднормативних запасів оборотних коштів.

2. Наближені (розрахунково-аналітичні методи) засновані на існуванні пропорційної залежності потреби в дебіторській заборгованості від обсягу виробництва й реалізації продукції.

3. Метод суми строків оборотності. Використання методу «суми строків оборотності» пов'язане з поняттями операційного й фінансового циклів. Ціль методу «строків оборотності» – визначити потреби, що генеруються операційним циклом. Ці потреби вимірюються в днях і у відсотках до обсягу продажів. На практиці не завжди легко застосувати цей метод, тому що він виходить з розрахунку численних часткових строків оборотності. Крім того, не можна підсумувати строки оборотності в днях, тому що вони визначалися стосовно різних величин у знаменнику формул строків оборотності [53, с. 64].

Базові положення оптимізації планового обсягу дебіторської заборгованості викладаються у фундаментальних працях закордонних дослідників фінансового менеджменту. Так, Дж. Ван Хорн зазначає, що «формування обсягу дебіторської заборгованості пов'язано з пошуком компромісного рішення між ризиком та доходністю, а визначення її оптимального обсягу здійснюється шляхом порівняння вигід, які підприємство розраховує одержати при певному рівні інвестування коштів в дебіторську заборгованість з витратами, які необхідно понести для цього». Виходячи з цього, автор описує процес оптимізації обсягу дебіторської

заборгованості (коштів, що інвестуються в її обсяг) шляхом моделювання і багатоваріантних розрахунків додаткового прибутку, що може бути одержаний за різних параметрів кредитної політики, а варіант при якому цей прибуток максимізується, визнається найбільш доцільним і береться за основу при плануванні. Аналогічний підхід описується в роботах Є. Бріггема [10, с. 835—837], Ч.Ф. Лі, Дж.І. Фіннерті та інших.

Зазначені підходи взяті за основу і багатьма вітчизняними дослідниками. Так, в роботах А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко, Н.М. Ушакової [50, с. 556—557], І.О. Бланка [8, с. 119], М.Ю. Хромова визначення планового обсягу дебіторської заборгованості також ґрунтується на максимізації прибутку від інвестування коштів в цей актив, а в [50] зазначені підходи адаптовані до особливостей функціонування підприємства. В окремих роботах увага дослідників акцентується на багатоваріантних планових розрахунках обсягів дебіторської заборгованості в перебігу бюджетування.

Натомість, у дослідженні Т.Є. Унковської пропонуються підходи щодо оптимізації параметрів кредитної політики та обсягу дебіторської заборгованості в термінах та інструментах інвестиційного аналізу. Один з них передбачає оцінку ефективності кредитної політики на основі показника чистої приведеної цінності (NPV) сукупних грошових потоків, пов'язаних з реалізацією товарів в кредит і інкасацією дебіторської заборгованості. Для цього автор пропонує ввести пов'язуючі структурні коефіцієнти, за якими встановлюються обмеження, а саме: частка продажу в кредит, частка простроченої дебіторської заборгованості та частка простроченої дебіторської заборгованості, що частково погашається покупцями. Виходячи з цього, пропонується оптимізаційна модель, яка передбачає прийняття рішення по вибору умов кредитування на основі максимізації чистої приведеної цінності грошових потоків від реалізації товарів в кредит за встановлених обмежень і визначенні на основі цього оптимального планового обсягу коштів, що інвестуються в дебіторську заборгованість [82,

с. 239—245]. Як альтернативу зазначеному підходу дослідниця пропонує застосовувати теорію ланцюгів Маркова для обґрунтування доцільності зміни кредитної політики та обсягу інвестування коштів у дебіторську заборгованість [82, с. 252—261].

Таким чином, узагальнення досліджень щодо планування дебіторської заборгованості дозволяє виокремити три принципові підходи до розв'язання комплексу пов'язаних з ним питань та проблеми їх застосування (табл. 1.4).

Попри певні застереження у застосуванні окремих підходів до планування дебіторської заборгованості слід надати їм позитивну оцінку і визнати можливість практичної реалізації на конкретному підприємстві. В цілому, вони внесли суттєвий вклад в розроблення методологічних засад управління і зокрема планування дебіторської заборгованості і є теоретичною основою для подальших наукових пошуків у цьому напрямі, виробленні рекомендацій щодо вдосконалення підходів до планування дебіторської заборгованості в перебігу розроблення фінансового плану [48, с. 115].

Таблиця 1.4

Принципові підходи до комплексного планування дебіторської заборгованості та умов кредитної політики [51, с. 20]

Підхід	Застереження при застосуванні
1	2
На основі максимізації прибутку	Потребує особливої уваги обґрунтування альтернативної норми доходності/вартості капіталу (особливо власного), які застосовуються в моделі і можуть суттєво впливати на одержувані в процесі розрахунків результати.
На основі максимізації чистої приведеної цінності грошових потоків від реалізації в кредит	Проблематичним в наших умовах є обґрунтування дисконтної ставки. Проблема та помилкам її формування сьогодні присвячено недостатньо уваги.
На основі максимізації номінального потоку грошових коштів від реалізації в кредит на основі теорії ланцюгів Маркова	Достатньо трудомістким є процес формування так званої «матриці ймовірностей переходу» рахунків з одного стану в інший та необхідність формування таких матриць для кожного з варіантів змін кредитної політики, що суттєво ускладнює його практичну реалізацію.

Оцінка реальної вартості дебіторської заборгованості здійснюється такими можливими способами :

по-перше, серед загального об'єму давно простроченої заборгованості виділяються конкретні борги, ймовірність повернення яких по тим чи іншим причинам дуже мала:

по-друге, на основі статистичного аналізу або експертної оцінки знаходиться коефіцієнт ймовірності безнадійних боргів в залежності від строку прострочки заборгованості [47, с. 185].

Узагальнююча оцінка ймовірності погашення заборгованості проводиться шляхом розрахунку загального коефіцієнта ймовірності (КІПЗаг).

Більшість підприємств, які надають товари в кредит, використовують показники: заборгованість в днях продаж (DSO), виділяють наступні методи:

1. метод оборотного рахунку, оскільки заборгованість звичайно співвідноситься з останнім продажем, коефіцієнт потрібно розраховувати з використанням фактичних даних по останнім продажам.

2. метод середніх квартальних значень розраховується як співвідношення заборгованості до продаж за останні три місяця і множиться на 92 дні.

3. метод середньорічних значень, розраховується як співвідношення заборгованість в кінці року до річних продаж і помножити на 365 днів [45].

Методи визначення проекту розвитку дебіторської заборгованості підприємства:

Метод прямого розрахунку (Кірейцев Г.Г.) дозволяє найбільш точно визначити потребу в дебіторській заборгованості, так як враховує всі організаційно-технологічні, технічні, транспортні та інші характерні особливості, досвід і стан розрахунків. Обґрунтований розрахунок здійснюється за кожним елементом дебіторської заборгованості з врахуванням завдань виробничого плану, постачання та збуту.

Позитивна сторона методу. Враховує всі організаційно-технологічні, технічні, транспортні та інші характерні особливості, досвід і стан розрахунків.

Негативна сторона методу. Не враховує зовнішню кон'юнктуру підприємства та політико – економічне становище в країні.

Аналітичний метод (Бланк І.О.) визначення потреби в дебіторській заборгованості базується на здійсненні розрахунків з врахуванням середніх фактичних залишків та змін обсягів дебіторської заборгованості.

Позитивна сторона методу. Враховує середні фактичні залишки та зміни обсягів дебіторської заборгованості.

Негативна сторона методу. Не враховує всі організаційно-технологічні, технічні, транспортні та інші характерні особливості, досвід і стан розрахунків.

Коефіцієнтний метод (Сікора І.А.) дозволяє здійснити розрахунок потреби в оборотних активах з врахуванням тенденцій і співвідношень в змінах обсягу дебіторської заборгованості та окремих видів. Частина з них знаходиться в прямій пропорційній залежності від змін в обсягу реалізації.

Позитивна сторона методу. Враховує тенденції і співвідношення в зміні обсягу виробництва та окремих видів запасів і затрат.

Негативна сторона методу. Не враховує економічне становище в країні.

Основним методом поточного планування знову утвореної дебіторської заборгованості по реалізації продукції (робіт, послуг) виступає розподілення планових обсягів грошових надходжень від поставленого плану продаж на основі планових коефіцієнтів інкасації.

Дослідження наявних підходів до планування дебіторської заборгованості поряд з виявленими притаманними лише кожному з них застереженнями дозволяє виокремити їх спільну особливість: попри те, що автори усіх проаналізованих підходів зазначають необхідність оптимізації обсягу дебіторської заборгованості, виходячи з позицій пошуку оптимуму на шкалі "дохідність — ризик", їх реалізація фактично базується на одному критерії — максимізації прибутку або грошового потоку, а проблемі забезпечення фінансової безпеки приділяється недостатньо уваги [44, с. 122].

Також слід зазначити, що планування дебіторської заборгованості

розглядається здебільшого відокремлено від стратегічних фінансових цілей. Натомість, згідно з концепцією стратегічного управління, прийняття планових фінансових рішень має узгоджуватись зі стратегічними фінансовими цілями підприємства.

Плановий обсяг дебіторської заборгованості визначається основними параметрами кредитної політики підприємства: терміном надання відстрочки платежу та ціновим дисконтом за дострокову оплату, обсягом реалізації в кредит. Таким чином, якісне планування обсягу коштів, що інвестуються підприємством у дебіторську заборгованість має здійснюватися у комплексі з обґрунтуванням основних параметрів його кредитної політики. Спираючись на проведені дослідження, ми формуємо власне бачення процесу планування дебіторської заборгованості. Принциповим аспектом цього процесу є визначення основного критерію формування планового обсягу дебіторської заборгованості. Виходячи з цільової функції підприємства, яка полягає у зростанні його цінності, таким критерієм нами визнається досягнення цільової суми економічно доданої цінності (EVA), яку по відношенню до дебіторської заборгованості можна описати наступним чином:

$$EVA = EBIT_{\partial B} * (1 - C_n) - K_{\partial z} * B_k \quad (1.6)$$

де: EVA — економічна додана вартість, що формується в результаті реалізації товарів в кредит;

EBIT_{∂B} — операційний прибуток від продажу товарів у кредит;

C_n — ставка податку на прибуток;

K_{∂z} — капітал, що інвестується в дебіторську заборгованість;

B_k — вартість капіталу, що інвестується в дебіторську заборгованість

[43, с. 42].

Виходячи з розрахунку операційного прибутку від продажу в кредит:

$$EBIT_{\partial B} = ЧВР_k - B_k - ДВ_{\partial z} - Вб_{\partial z} \quad (1.7)$$

де: ЧВР_k — чиста виручка від реалізації від продажу товарів в кредит;

B_k — витрати, що ідентифікуються з продажами в кредит (собівартість

товарів та витрати обігу);

ДВдз — додаткові витрати по обслуговуванню дебіторської заборгованості;

Вбдз — втрати від безнадійної дебіторської заборгованості, та наступного представлення обсягу капіталу, що інвестується в дебіторську заборгованість:

$$Kдз = ОЧВРк * ПОдз \quad (1.8)$$

де: ОЧВРк — одноденна чиста виручка від реалізації товарів в кредит;

ПОдз — середній період обороту дебіторської заборгованості, зазначена модель матиме наступний вигляд:

$$EVA_{дз} = (ЧВРк - Вк - ДВдз - Вбдз) * (1 - Сп) - ОЧВРк * ПОдз * Вк \quad (1.9)$$

Важливим аспектом реалізації даної моделі є обґрунтування вартості капіталу, що інвестується в дебіторську заборгованість. Виходячи з особливостей функціонування підприємств, результатів дослідження основних параметрів та тенденцій розвитку його фінансового забезпечення, ми дійшли висновку, що формування дебіторської заборгованості компенсується адекватним (часто і суттєво більшим) формуванням товарного кредиту, залученням банківського кредиту. Таким чином, середня вартість короткострокового позикового капіталу може розглядатись в моделі як вартість капіталу, що інвестується в дебіторську заборгованість (за винятком підприємств, для яких характерним є консервативний підхід до фінансування активів. В такому разі вартість капіталу, що інвестується в дебіторську заборгованість, приймається на рівні середньозваженої вартості капіталу підприємства) [40, с. 53].

Окрім цього, на наш погляд, у модель доцільно ввести обмеження, які сприятимуть забезпеченню в процесі планування дебіторської заборгованості необхідного рівня фінансової стійкості та допустимого рівня ризику. Таким обмеженням може виступати граничний обсяг дебіторської заборгованості як відсоток від суми власного капіталу, наявного у підприємства на початок планового періоду, та граничний (максимально-допустимий) період інкасації

дебіторської заборгованості.

Такий підхід до визначення граничного обсягу дебіторської заборгованості ґрунтується на тому, що у випадку її непогашення, підприємство не звільняється від зобов'язань перед кредиторами і покриває втрати за рахунок власного капіталу, тобто втрачає його, зважаючи на те, що повністю неможливо відкинути вірогідність непогашення боргів дебіторами навіть з високим рівнем надійності і кредитоспроможності. В основу визначення такого обмеження можна покласти систему основних фінансових коефіцієнтів, які відображають необхідні пропорції між активами і капіталом та найбільш поширені пропозиції щодо мінімальних меж (крім показника проміжної ліквідності, по якому береться верхня межа допустимого значення) їх нормативних рівнів, що описуються в літературі. Відразу зауважимо, що зазначені рекомендовані нормативи коефіцієнтів ми використовуємо виключно для демонстрації взаємозв'язків між окремими фінансовими показниками і не вважаємо абсолютно прийнятними. Вони можуть обґрунтовуватись як виходячи з дослідження середніх показників по галузі, або на основі їх обґрунтованих значень для конкретного підприємства, що є більш виваженим і бажаним варіантом їх нормування [39, с. 37].

Так, для визначення граничного обсягу дебіторської заборгованості ми пропонуємо використовувати наступні чотири коефіцієнти та їх умовні нормативи:

$$\begin{aligned}
 K_{фа} &= \frac{BK}{K} = 0,5 \\
 K_{н} &= \frac{BK + ДПК}{K} = 0,7 \\
 K_{нл} &= \frac{ДЗт + ГК + КФІ}{ПЗ} = 0,7 \\
 K_{кал} &= \frac{ГК + КФІ}{ПЗ} = 0,2
 \end{aligned}
 \tag{1.10}$$

де $K_{фа}$ — коефіцієнт фінансової автономії;

BK — обсяг власного капіталу;

K — загальний обсяг капіталу;

Кн — коефіцієнт незалежності;

ДПК — довгостроковий позиковий капітал;

Кпл — коефіцієнт проміжної ліквідності;

ДЗт — максимальний обсяг дебіторської заборгованості;

ГК — грошові кошти;

КФІ — короткострокові фінансові інвестиції;

ПЗ — поточні зобов'язання;

Кал — коефіцієнт абсолютної ліквідності [31, с. 420].

Виходячи з рівнянь (1.10) визначаємо:

$$Кпз = \frac{ПЗ}{К} = 0,3 \quad (1.11)$$

де: Кпз — коефіцієнт поточних зобов'язань,

ПЗ — поточні зобов'язання.

Виходячи з цього, обчислюємо оптимальне співвідношення поточних зобов'язань до власного капіталу:

$$\frac{ПЗ}{ВК} = \frac{0,3}{0,5} = 0,6 \quad (1.12)$$

і відповідно

$$ПЗ = 0,6 * ВК \quad (1.13)$$

Виходячи з коефіцієнта проміжного покриття отримуємо рівняння:

$$ДЗт + ГК + КФІ = 0,7 * ПК \quad (1.14)$$

Визначивши обсяг високоліквідних активів, виходячи з коефіцієнта абсолютної ліквідності:

$$ГК + КФІ = 0,2 * ПЗ \quad (1.15)$$

і підставивши його в рівняння, одержуємо:

$$ДЗт + 0,2 * ПЗ = 0,7 * ПК \quad (1.16)$$

Розв'язуючи рівняння (1.16) відносно дебіторської заборгованості і виражаючи обсяг поточних зобов'язань через рівень до власного капіталу, отримуємо рівність:

$$ДЗт = 0,5 * 0,6 * ВК = 0,3 * ВК \quad (1.17)$$

Таким чином, підприємство може визначати гранично допустимий обсяг дебіторської заборгованості, який не може перевищуватись без загрози для його фінансової стійкості [25, с. 33].

Граничний період інкасації дебіторської заборгованості визначається, виходячи з цільового показника довжини операційного циклу і обґрунтованого раніше (в перебігу планування запасів) періоду обороту запасів, що зумовлюється його впливом на потребу у фінансуванні оборотних активів:

$$ГПО_{дз} = ДОЦц - ППОз \quad (1.18)$$

де: ГПО_{дз} — граничний період обороту дебіторської заборгованості;

ДОЦц — цільова довжина операційного циклу;

ППОз — плановий період обороту запасів [24].

Таким чином, в перебігу планування дебіторської заборгованості обирається такий варіант кредитної політики і відповідний йому обсяг дебіторської заборгованості, за якого дотримуються умови: $ЕV_{Адз} \rightarrow \max$

Процес планування дебіторської заборгованості можна представити у вигляді наступного циклу процедур (рис. 1.3).

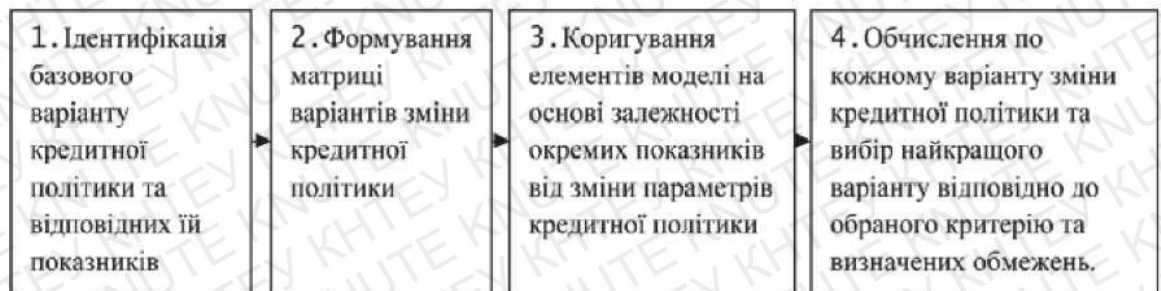

Рис. 1.3. Процес планування дебіторської заборгованості на підприємстві [22]

Так, на першому етапі на основі інформації останнього звітного року ідентифікується базовий варіант кредитної політики і фіксуються її основні параметри: частка чистої виручки від реалізації в кредит, показники витрат по реалізації цих товарів, витрати на обслуговування дебіторської заборгованості, розмір цінового дисконту за дострокову оплату, обсяг та

рівень безнадійних боргів, середній період обороту дебіторської заборгованості.

У межах другого етапу розглядаються і формуються можливі варіанти зміни кредитної політики відповідно до обраної стратегії діяльності, до складу яких включається і базовий варіант при прогнозах обсягів реалізації. Типовими варіантами зміни є збільшення періоду кредитування; збільшення періоду кредитування з одночасним зменшенням цінового дисконту за дострокову оплату; зменшення періоду кредитування; зменшення періоду кредитування з одночасним збільшенням цінового дисконту; зменшення періоду кредитування зі зменшенням цінового дисконту; збільшення періоду кредитування зі збільшенням цінового дисконту. По кожному з варіантів задаються кількісні зміни зазначених параметрів [21, с. 58].

На третьому етапі на основі встановлених залежностей (на основі попередніх спостережень) здійснюється коригування показників моделі і проводяться багатоваріантні розрахунки за кожним з варіантів в межах четвертого етапу. За критерієм досягнення максимізації економічно доданої цінності від реалізації товарів в кредит (EVA_{дз}) обирається найкращий варіант і відповідний йому плановий обсяг дебіторської заборгованості, який відповідає заданим обмеженням.

При прийнятті рішень щодо можливості надання комерційного кредиту тому чи іншому дебіторові, особливо у великих сумах, керівництву ПАТ «ОБОЛОНЬ», окрім запланованої можливих інвестувань в дебіторську заборгованість, потрібно володіти необхідною інформацією про даного клієнта, щоб провести аналіз питання терміну надання такого кредиту [20, с. 38].

Для спрощення процесу збору та аналізу такої інформації пропонуємо використовувати Бальну систему оцінювання. Зміст такого методу оцінки наступний:

1. менеджер отримує необхідні інформацію про фінансовий стан потенційного дебітора, його платіжну дисципліну та розміри

- кредиторської заборгованості;
2. отримані показники аналізуються і кожному з них надається окрема сума балів;
 3. визначається загальна сума отриманих підприємством балів і визначається рівень ризику даного клієнта;
 4. відповідно до рівня ризику визначається термін надання кредиту [16, с. 160].

На першому етапі оцінки менеджеру необхідно визначити, до якого типу фінансового стану відноситься фінансовий стан підприємства - потенційного кредитора, систематизувати інформацію про кредиторську заборгованість даного підприємства за термінами погашення, а також проаналізувати інформацію про факти несплати заборгованості в минулому.

Для визначення суми балів за кожним конкретним показником пропонується система оцінювання, наведена в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Оцінка показників діяльності та кредитної історії покупця [15]

№ п/п	Показник	Значення показника	Сума балів
1	2	3	4
1	Показники фінансового стану (тип)	I	3
		II	2
		III	1
2	Факт несплати заборгованості (раз)	0	3
		1	2
		2	1
3	Дебіторська заборгованість (затримка оплати)	> 30	3
		30-60	2
		> 60	1
	Всього балів	X	

Таким чином, підрахувавши суму балів за вищенаведеною схемою, можна визначити рівень ризику даного покупця. Для цього пропонуємо використовувати класифікацію, наведену в табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Визначення рівня ризику покупців [11]

Сума балів	Рівень ризику
1	2
8-9	1
5-7	2
3-4	3

Останнім етапом аналізу є визначення терміну кредитування. Строки надання кредитів пропонуємо визначати за схемою, представленою в табл.

1.7.

Таблиця 1.7

Визначення термінів кредитування [9, с. 170]

Рівень ризику	Термін кредитування, дні
1	2
1	60-90
2	30-60
3	до 30

Використання даної системи оцінювання дозволить значно зменшити рівень ризику несплати заборгованості, оскільки кредити будуть надаватися покупцям з досить низьким рівнем ризику, а також значно спростити процес аналізу при прийнятті рішень щодо управління дебіторською заборгованістю [6, с. 95].

Отже, запропонований підхід до планування дебіторської заборгованості забезпечує узгодженість поточних фінансових рішень зі стратегічними фінансовими цілями підприємства. Він орієнтує процес формування дебіторської заборгованості на досягнення основної фінансової цілі — зростання цінності підприємства. Поряд з цим визначені обмеження у формуванні максимально допустимого обсягу дебіторської заборгованості забезпечують можливість збалансованого фінансового розвитку підприємства в довгостроковій перспективі та його фінансову безпеку.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПАТ «ОБОЛОНЬ»

2.1. Динаміка загального обсягу дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ»

Історія корпорації бере початок у 1974 році, коли почався налив майданчика для будівництва броварні.

Основними видами продукції емітента є пиво, безалкогольні напої, мінеральна вода, слабоалкогольні напої, солод, пивна дробина, бандажна стрічка. Виробництво з значній мірі залежить від сезонних змін. Основними ринками збуту є Україна, Росія, Білорусія та країни Прибалтики.

Детальна інформація про юридичну особу наведена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Детальна інформація про юридичну особу

Показник 1	Значення 2
Повне найменування юридичної особи та скорочене у разі його наявності	ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ОБОЛОНЬ» (ПАТ «ОБОЛОНЬ»)
Місцезнаходження юридичної особи	04655, м. Київ, вул. Богатирська, будинок 3
Перелік засновників (учасників) юридичної особи, у тому числі прізвище, ім'я, по батькові, якщо засновник – фізична особа; найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код юридичної особи, якщо засновник – юридична особа	888 фізичних осіб Розмір внеску до статутного фонду (грн.): 9030800.00 <hr/> 6 юридичних осіб Розмір внеску до статутного фонду (грн.): 23481900.00
Дані про розмір статутного капіталу (статутного або складеного капіталу) та про дату закінчення його формування	Розмір (грн.): 32512700.00 Дата закінчення формування: 29.06.1994
Відомості про органи управління юридичної особи	ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ

Продовження таблиці 2.1.

1	2
Дата державної реєстрації, дата та номер запису в Єдиному державному реєстрі про включення до Єдиного державного реєстру відомостей про юридичну особу – у разі, коли державна реєстрація юридичної особи була проведена до набрання чинності Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»	Дата державної реєстрації: 29.06.1993 Дата запису: 02.12.2004 Номер запису: 1 069 120 0000 001571
Місцезнаходження реєстраційної справи	Відділ державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців Оболонського району реєстраційної служби Головного територіального управління юстиції у місті Києві
Дані органів статистики про основний вид економічної діяльності юридичної особи, визначений на підставі даних державних статистичних спостережень відповідно до статистичної методології за підсумками діяльності за рік	Код КВЕД 11.05 Виробництво пива
Інформація про здійснення зв'язку з юридичною особою	Телефон 1: 4121465 Телефон 2: 4128410 Адреса електронної пошти: GENERAL@OBOLON.KIEV.UA Факс: 4127603 Веб сторінка: WWW.OBOLON.UA

Метою дослідження обсягу та структури дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» є виявлення основних тенденцій, що мають місце у формуванні дебіторської заборгованості, визначення перспектив подальшої діяльності щодо ефективності інвестування коштів в дебіторську заборгованість та проблем, що потребують свого вирішення.

Для реалізації поставленої мети в роботі будуть вирішуватися наступні задачі:

- проаналізувати динаміку суми дебіторської заборгованості (наданих комерційних кредитів) ПАТ «ОБОЛОНЬ»;
- проаналізувати особливості структури дебіторської заборгованості (наданих комерційних кредитів) ПАТ «ОБОЛОНЬ»;
- охарактеризувати зміни питомої ваги дебіторської

заборгованості у складі оборотних активів ПАТ «ОБОЛОНЬ».

Для розв'язання визначених задач буде використовуватися динамічний та порівняльний підхід.

Інформаційною базою аналізу стану дебіторської заборгованості стали матеріали бухгалтерської та фінансової звітності за 2015-2018 роки: форма №1 «Баланс», форма №2 «Звіт про фінансові результати».

Починаючи дослідження процесу формування дебіторської заборгованості ПАТ «Оболонь», слід відмітити, що важливою передумовою для обґрунтованого висновку щодо стану її формування є аналіз основних фінансових показників господарської діяльності підприємства (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

**Динаміка основних результативних показників діяльності
ПАТ «Оболонь»**

Показники	За рік			Відносне відхилення	
	2015	2016	2017	2016	2017
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3 641 996	3 524 945	4 963 232	-3,21	40,80
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2 388 394	2 378 936	3 565 168	-0,40	49,86
Валовий:				x	x
прибуток	1 253 602	1 146 009	1 398 064	-8,58	21,99
Інші операційні доходи	474 740	504 984	88 488	6,37	-82,48
Адміністративні витрати	178 381	213 263	296 579	19,55	39,07
Витрати на збут	848 865	833 385	1 111 347	-1,82	33,35
Інші операційні витрати	358 335	409 965	29 144	14,41	-92,89
Фінансовий результат від операційної діяльності:				x	x
прибуток	342 761	194 380	49 482	-43,29	-74,54
Дохід від участі в капіталі	13 476	6 160		-54,29	-100,00
Інші фінансові доходи	63 823	67 076	97 691	5,10	45,64
Інші доходи	467 981	222 156	430 848	-52,53	93,94
Фінансові витрати	306 245	309 935	314 744	1,20	1,55
Втрати від участі в капіталі	2 508	9 735	-381	288,16	-103,91
Інші витрати	979 390	353 727	42 861	-63,88	-87,88
Фінансовий результат до оподаткування:				x	x
прибуток	-400 102	-183 625	220 797	-54,11	-220,24
Витрати (дохід) з податку на прибуток			44 217	x	x
Чистий фінансовий результат:				x	x
прибуток	-400 102	-183 625	176 580	-54,11	-196,16

Отже, виходячи із табл. 2.2. можна дійти висновку, що чистий дохід у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшився на 3,21%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 40,80%, собівартість реалізованої продукції у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшилася на 0,4%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зросла на 49,86%, валовий прибуток у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшився на 8,58%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 21,99%, фінансовий результат від операційної діяльності у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшився на 43,29%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зменшився на 74,54%, фінансовий результат до оподаткування у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшився на 54,11%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зменшився на 220,24%, чистий фінансовий результат у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшився на 54,11%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зменшився на 196,16%.

Динаміка дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках наведена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках

Показники	2015	2016	2017
1	2	3	4
Дебіторська заборгованість всього	533 499	621 562	851 581
Абсолютне відхилення	85 127	88 063	230 019
Відносне відхилення	18,99	16,51	37,01

Отже, виходячи із таблиці 2.3, можна дійти висновку, що протягом 2015 – 2017 рр. відбулося збільшення дебіторської заборгованості, у 2016 році порівняно з 2015 роком зріс на 88063 тис. грн. або на 16,51%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 230019 тис. грн. або на 37,01%.

Порівняння дебіторської заборгованості з оборотними активами підприємства за 2015 – 2017 роки наведена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Порівняння динаміки дебіторської заборгованості з динамікою оборотних активів підприємства ПАТ «ОБОЛОНЬ» за 2015 – 2017 рр.

Показники	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення			Відносне відхилення		
				2015	2016	2017	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Дебіторська заборгованість всього	533499	621562	851581	85127	88063	230019	18,99	16,51	37,01
Оборотні активи	1482550	1549136	166477	146463	66586	115635	10,96	4,49	7,46

Отже, виходячи із таблиці 2.4, можна дійти висновку, що дебіторська заборгованість зростає пропорційна зростанню оборотних активів, дана тенденція особливо гостро проявляється у 2016 та 2017 році, дану тенденцію можна пояснити зменшенням обсягу дебіторської заборгованості та зменшенням обсягу оборотних активів.

Динаміка дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» наведена на рис. 2.1.

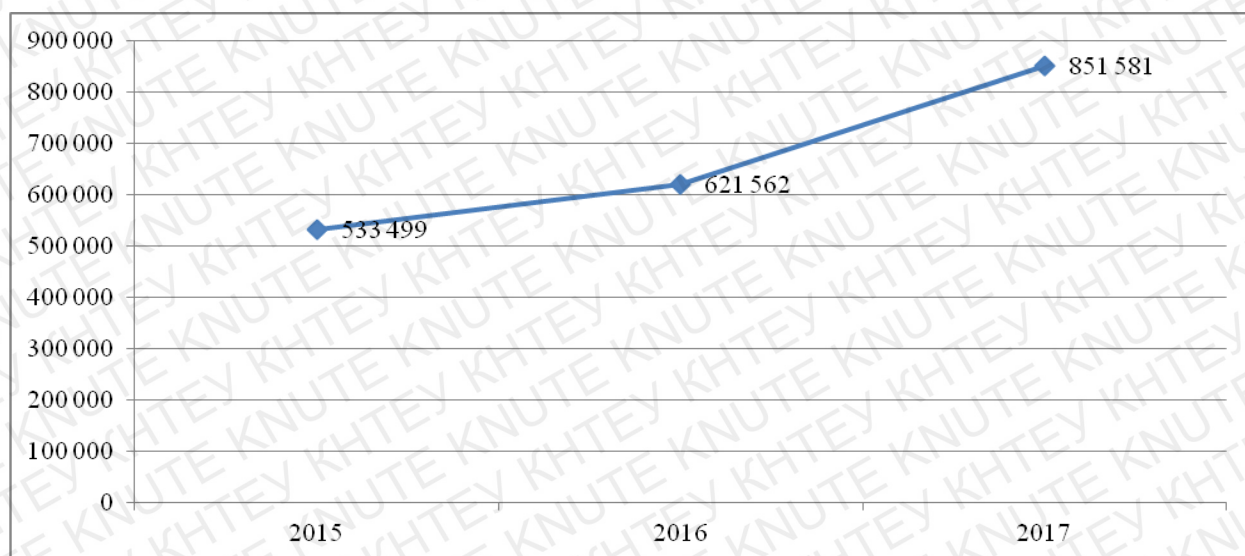

Рис. 2.1. Динаміка дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр.

Співвідношення темпів росту дебіторської заборгованості та чистої

виручки від реалізації ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр. наведено в табл.

2.5.

Таблиця 2.5

Співвідношення темпів росту дебіторської заборгованості та чистої виручки від реалізації ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр.

Показники	2015	2016	2017	абсолютне відхилення		відносне відхилення	
				2016	2017	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Дебіторська заборгованість (ДЗ)	533499,00	621562,00	851581,00	88063,00	230019,00	16,51	37,01
Чиста виручка (ЧВ)	3641996,00	3524945,00	4963232,00	-117051,00	1438287,00	-3,21	40,80
Співвідношення темпів росту ДЗ та ЧВ		-0,75	0,16	x	0,91	x	-121,26

Отже, дебіторська заборгованість у 2016 році порівняно з 2015 роком зросла на 16,51%, чиста виручка зменшилась на 3,21%. Дебіторська заборгованість у 2017 році порівняно з 2016 роком зросла на 37,01%, чиста виручка зросла на 40,80%.

Співвідношення темпів росту дебіторської заборгованості та операційного прибутку ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр. наведена в табл.

2.6.

Таблиця 2.6

Співвідношення темпів росту дебіторської заборгованості та операційного прибутку ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр.

Показники	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
				2016	2017	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Дебіторська заборгованість (ДЗ)	533499,00	621562,00	851581,00	88063,00	230019,00	16,51	37,01

Продовження таблиці 2,6

1	2	3	4	5	6	7	8
Операційний прибуток (ОП)	342761,00	194380,00	49482,00	-148381,00	-144898,00	-43,29	-74,54
Співвідношення темпів росту ДЗ та ОП		-0,59	-1,59	x	-0,99	x	167,48

Отже, дебіторська заборгованість у 2016 році порівняно з 2015 роком зросла на 16,51%, операційний прибуток зменшився на 43,29%. Дебіторська заборгованість у 2017 році порівняно з 2016 роком зросла на 37,01%, операційний прибуток зменшився на 74,54%.

Співвідношення темпів росту дебіторської заборгованості та кредиторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр. наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Співвідношення темпів росту дебіторської заборгованості та кредиторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр.

Показники	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
				2016	2017	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Дебіторська заборгованість	533499,00	621562,00	851581,00	88063,00	230019,00	16,51	37,01
Кредиторська заборгованість	821974,00	752547,00	1037320,00	-69427,00	284773,00	-8,45	37,84
Співвідношення темпів росту дебіторської заборгованості та кредиторської заборгованості		-1,27	0,81	x	2,08	x	-163,68

Отже, дебіторська заборгованість у 2016 році порівняно з 2015 роком зросла на 16,51%, кредиторська заборгованість зменшилась на 8,45%. Дебіторська заборгованість у 2017 році порівняно з 2016 роком зросла на 37,01%, кредиторська заборгованість зросла на 37,84%.

Динаміка частки дебіторської заборгованості у оборотних активах

підприємства у 2015 – 2017 рр. наведено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка частки дебіторської заборгованості у оборотних активах підприємства у 2015 – 2017 рр.

Показники	Питома вага			Абсолютний приріст		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
Дебіторська заборгованість всього	35,99	40,12	51,15	2,43	4,14	11,03

Динаміка частки дебіторської заборгованості у оборотних активах підприємства у 2015 – 2017 рр. наведена на рис. 2.2.

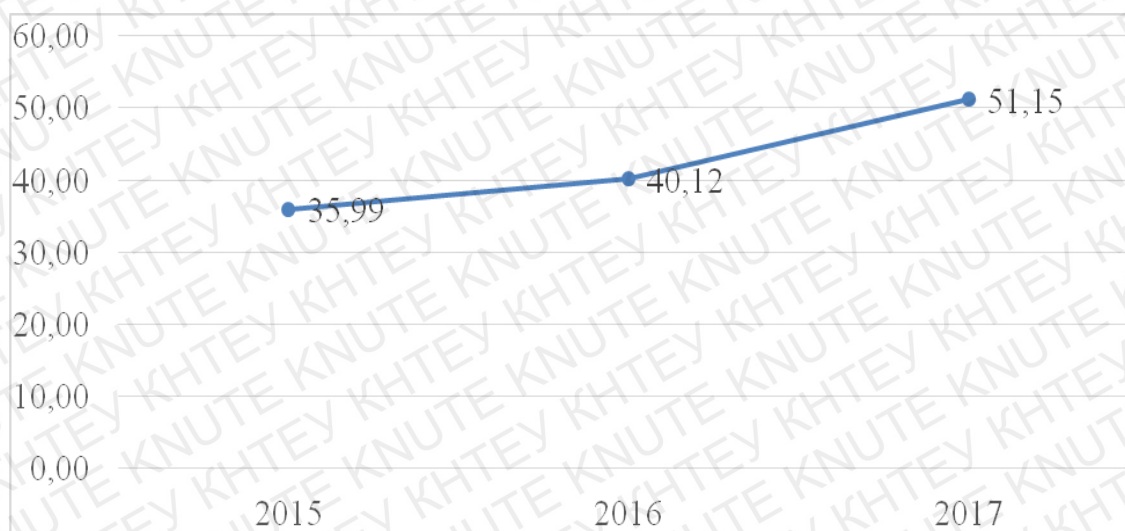

Рис. 2.2. Динаміка частки дебіторської заборгованості у оборотних активах ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр.

Отже, виходячи із рис. 2.2, можна дійти висновку, що частка дебіторської заборгованості в оборотних активах ПАТ «ОБОЛОНЬ» протягом 2015 – 2017 рр. зростала із 33,56% до 51,15%. Найбільшу питому вагу в оборотних активах підприємства дебіторська заборгованість займала у 2017 р. – 51,15%.

Таким чином, виходячи із динаміки загального обсягу дебіторської заборгованості підприємства ПАТ «ОБОЛОНЬ» можна дійти наступних висновків:

- чистий дохід у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшився на 3,21%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 40,80%, чистий фінансовий результат у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшився на 54,11%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зменшився на 196,16%.

- протягом 2015 – 2017 рр. відбулося збільшення дебіторської заборгованості, у 2016 році порівняно з 2015 роком зріс на 88063 тис. грн. або на 16,51%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 230019 тис. грн. або на 37,01%.

- частка дебіторської заборгованості в оборотних активах ПАТ «ОБОЛОНЬ» протягом 2015 – 2017 рр. зростала із 33,56% до 51,15%. Найбільшу питому вагу в оборотних активах підприємства дебіторська заборгованість займала у 2017 р. – 51,15%.

2.2. Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ»

Розглянемо динаміку складу дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» за 2015-2017 рр. (таблиця 2.9)

Таблиця 2.9

Динаміка складу дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» за 2015-2017 рр.

Показники	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення		
				2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	375533	407752	297870	101735	32219	-109882
за виданими авансами	0	0	51466	0	0	51466
з бюджетом	11865	13198	71280	-16360	1333	58082
Інша поточна дебіторська заборгованість	146101	200612	430965	-248	54511	230353
Дебіторська заборгованість всього	533499	621562	851581	85127	88063	230019

Продовження таблиці 2.9

1	2	3	4	5	6	7
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	375533	407752	297870	37,16	8,58	-26,95
за виданими авансами	0	0	51466	x	x	x
з бюджетом	11865	13198	71280	-57,96	11,23	440,08
Інша поточна дебіторська заборгованість	146101	200612	430965	-0,17	37,31	114,83
Дебіторська заборгованість всього	533499	621562	851581	18,99	16,51	37,01

Як свідчать дані таблиці 2.9, дебіторська заборгованість підприємства зростає протягом 2015 – 2017 років.

Аналіз окремих елементів дебіторської заборгованості показує загальну тенденцію до їх збільшення у 2016 році порівняно з 2015 роком так:

- дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги збільшилась на 32219 тис. грн. або на 8,58%,
- дебіторська заборгованість з бюджетом зросла на 1333 тис. грн. або на 11,23%,
- інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 54511 тис. грн. або на 37,31%.

Аналіз окремих елементів дебіторської заборгованості показує загальну тенденцію до їх зростання у 2017 році порівняно з 2016 роком так:

- дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги зменшилась на 109882 тис. грн. або на 26,95%,
- дебіторська заборгованість з бюджетом зросла на 58082 тис. грн. або на 440,08%,
- інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 230353 тис. грн. або на 114,83%.

Аналіз структури дебіторської заборгованості (таблиця 2.10) свідчить, що найбільшу питому вагу у дебіторській заборгованості у 2016 році на ПАТ «ОБОЛОНЬ» займала дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги – 65,60%.

Таблиця 2.10

Аналіз структури дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» за 2015-2017 рр.

Показники	питома вага			абсолютний приріст		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	70,39%	65,60%	34,98%	9,33%	-4,79%	-30,62%
за виданими авансами	0,00%	0,00%	6,04%	0,00%	0,00%	6,04%
з бюджетом	2,22%	2,12%	8,37%	-4,07%	-0,10%	6,25%
Інша поточна дебіторська заборгованість	27,39%	32,28%	50,61%	-5,25%	4,89%	18,33%
Дебіторська заборгованість всього	100,00%	100,00%	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%

Структура дебіторської заборгованості у 2015 році на ПАТ «ОБОЛОНЬ» наведена на рис. 2.3.

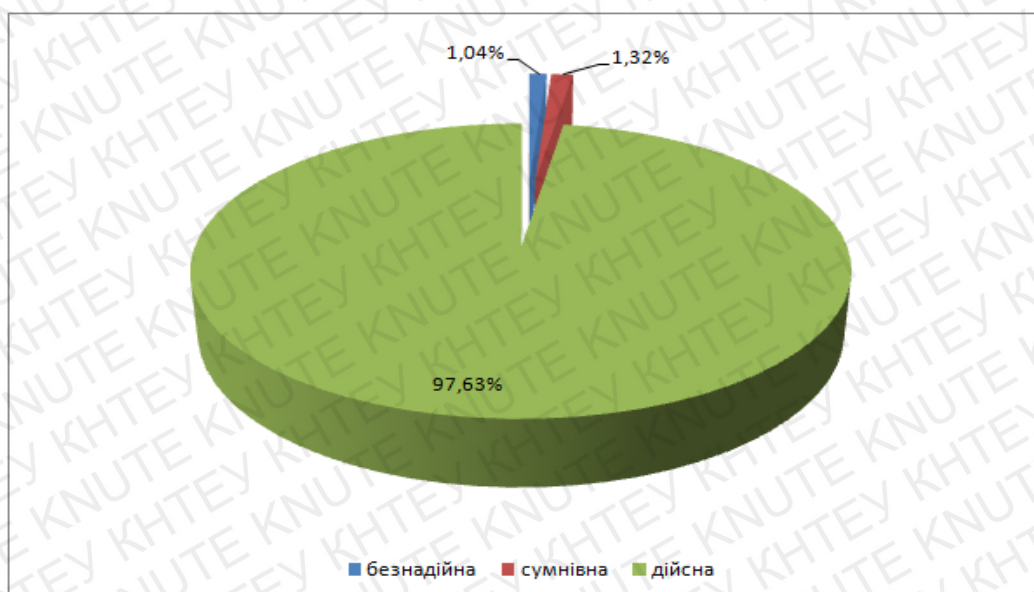

Рис. 2.3. Структура дебіторської заборгованості у 2015 році на ПАТ «ОБОЛОНЬ»

Отже, виходячи із рис. 2.3, можна дійти висновку, що дійсна дебіторська заборгованість в загальній сумі дебіторської заборгованості займає 97,63%, сумнівна – 1,32%, безнадійна – 1,04%.

Структура дебіторської заборгованості у 2016 році на ПАТ

«ОБОЛОНЬ» наведена на рис. 2.4.

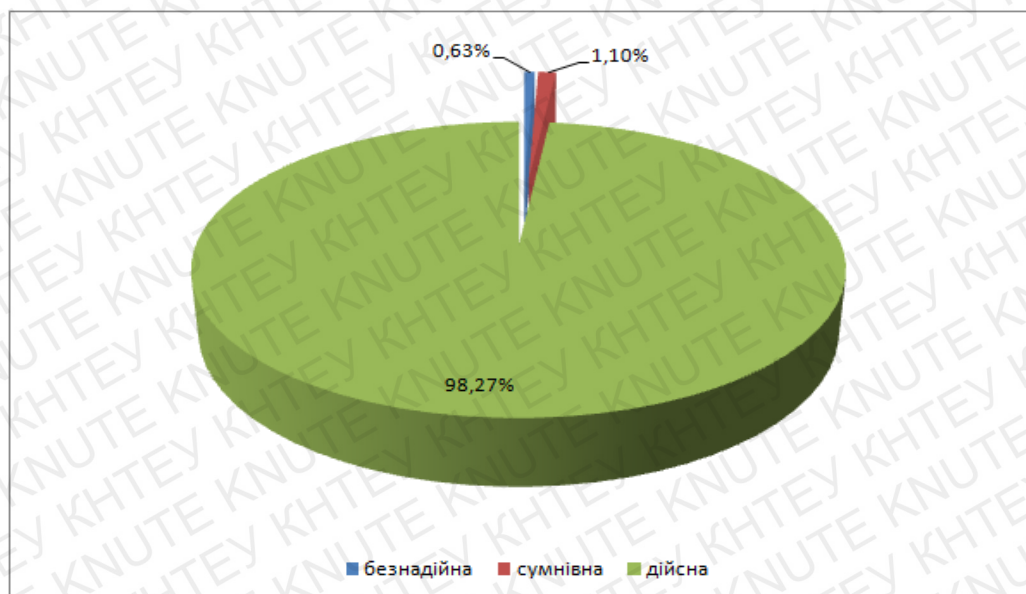

Рис. 2.4. Структура дебіторської заборгованості у 2016 році на ПАТ «ОБОЛОНЬ»

Отже, виходячи із рис. 2.4, можна дійти висновку, що дійсна дебіторська заборгованість в загальній сумі дебіторської заборгованості займає 98,27%, сумнівна – 1,1%, безнадійна – 0,63%.

Структура дебіторської заборгованості у 2017 році на ПАТ «ОБОЛОНЬ» наведена на рис. 2.5.

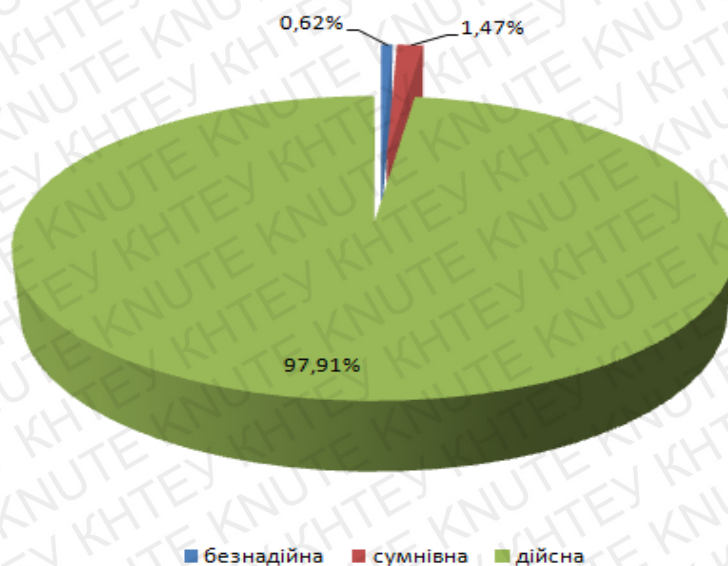

Рис. 2.5. Структура дебіторської заборгованості у 2017 році на ПАТ «ОБОЛОНЬ»

Отже, виходячи із рис. 2.5, можна дійти висновку, що дійсна дебіторська заборгованість в загальній сумі дебіторської заборгованості у 2017 році займає 97,91%, сумнівна – 1,41%, безнадійна – 0,62%.

Аналіз динаміки структури дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках наведено на рис. 2.6.

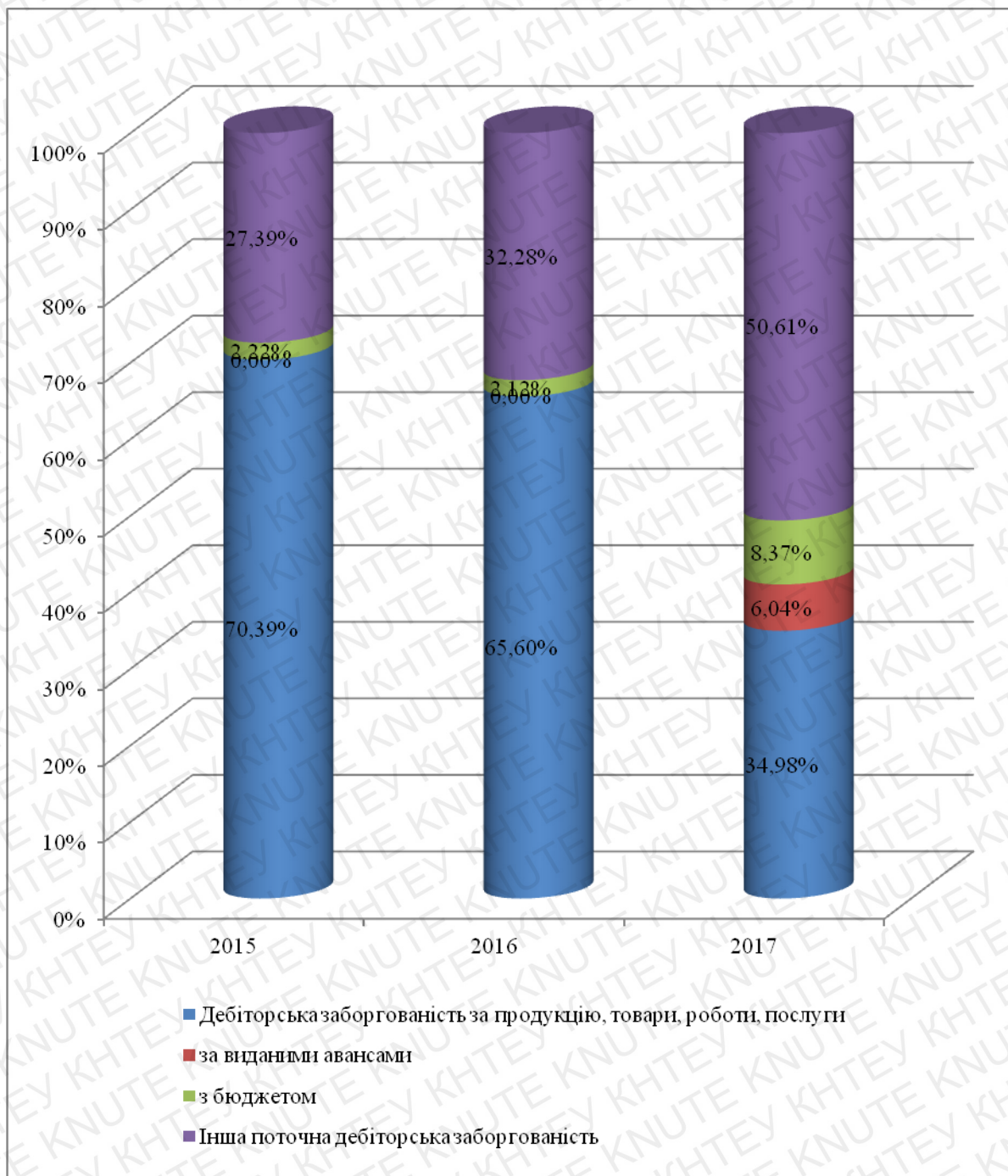

Рис. 2.6. Структура дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр.

Отже, найбільшу питому вагу у дебіторській заборгованості у 2015 – 2016 рр. на ПАТ «ОБОЛОНЬ» займала дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги – 61,06 – 70,39%, найбільшу питому вагу у дебіторській заборгованості за 2017 р. на ПАТ «ОБОЛОНЬ» займала інша поточна дебіторська заборгованість – 50,61%.

Динаміка питомої ваги дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги у дебіторській заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках наведена на рис. 2.7.

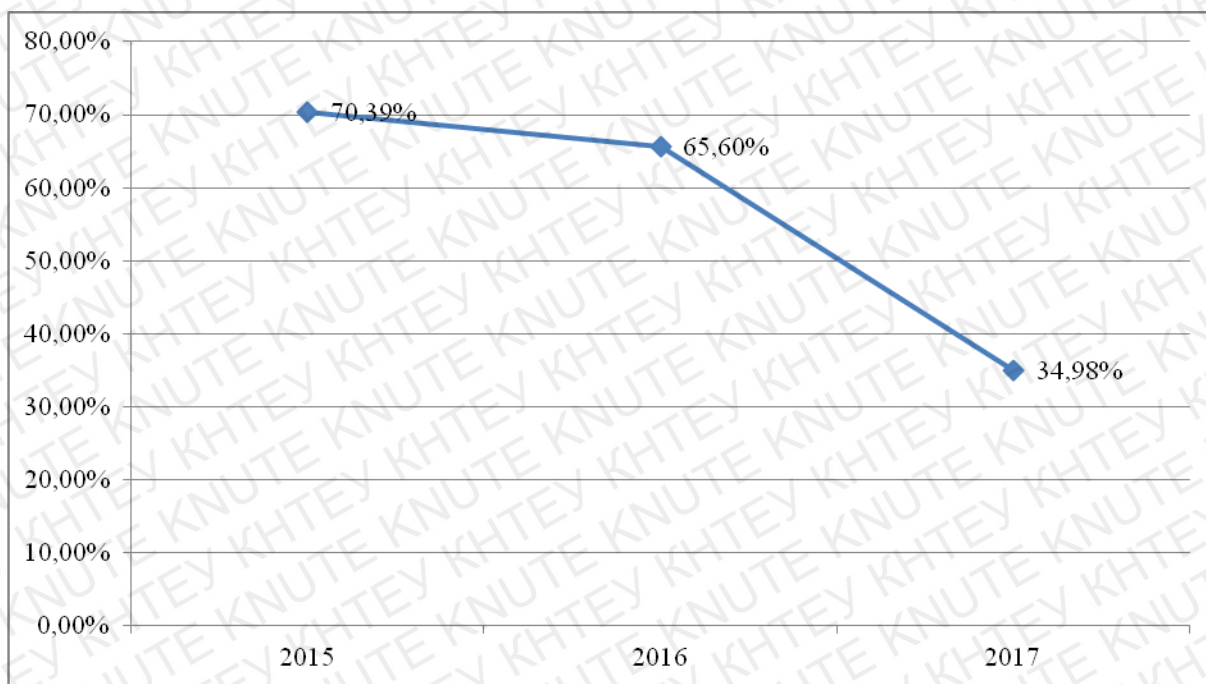

Рис. 2.7. Динаміка питомої ваги дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги у складі дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках

Отже, виходячи із рис. 2.7, можна сказати, що питома вага дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги у дебіторській заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» становить в межах 34 – 71%.

Структура дебіторської заборгованості за видами дебіторів наведена в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Структура дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках за видами дебіторів

Показники	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення		
				2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	375533,00	407752,00	297870,00	101735,00	32219,00	-109882,00
ПП "КИЇВ СНАБ ПРОМ"	131436,55	138635,68	110211,90	41083,21	7199,13	-28423,78
ТОВ "Нова енергія"	82617,26	93782,96	71488,80	25119,68	11165,70	-22294,16
НВК Техімпекс	161479,19	175333,36	116169,30	35532,11	13854,17	-59164,06
з бюджетом	11865,00	13198,00	71280,00	-16360,00	1333,00	58082,00
Інша поточна дебіторська заборгованість	146101,00	200612,00	430965,00	-248,00	54511,00	230353,00
Банк ТАВРИКА	146101,00	200612,00	430965,00	-248,00	54511,00	230353,00
Показники	2015	2016	2017	Відносне відхилення		
				2015	2016	2017
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	375533,00	407752,00	297870,00	37,16	8,58	-26,95
ПП "КИЇВ СНАБ ПРОМ"	131436,55	138635,68	110211,90	45,47	5,48	-20,50
ТОВ "Нова енергія"	82617,26	93782,96	71488,80	43,69	13,51	-23,77
НВК Техімпекс	161479,19	175333,36	116169,30	28,21	8,58	-33,74
з бюджетом	11865,00	13198,00	71280,00	-57,96	11,23	440,08
Інша поточна дебіторська заборгованість	146101,00	200612,00	430965,00	-0,17	37,31	114,83
Банк ТАВРИКА	146101,00	200612,00	430965,00	-0,17	37,31	114,83

Отже, найбільшу питому вагу в дебіторській заборгованості у 2017 році займає дебіторська заборгованість ТОВ «НВК Техімпекс» - 116169 тис. грн., ПП "КИЇВ СНАБ ПРОМ" – 110211 тис. грн. та ТОВ "Нова енергія" – 71488 тис. грн.

Отже, виходячи із аналізу складу та структури дебіторської заборгованості ПАТ «Оболонь», можна дійти наступних висновків:

- аналіз окремих елементів дебіторської заборгованості показує загальну тенденцію до їх зростання у 2017 році порівняно з 2016 роком так: дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги зменшилась на 109882 тис. грн. або на 26,95%, дебіторська заборгованість з бюджетом зросла на 58082 тис. грн. або на 440,08%, інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 230353 тис. грн. або на 114,83%.

- дійсна дебіторська заборгованість в загальній сумі дебіторської заборгованості у 2017 році займає 97,91%, сумнівна – 1,41%, безнадійна – 0,62%.

- найбільшу питому вагу в дебіторській заборгованості у 2017 році займає дебіторська заборгованість ТОВ «НВК Техімпекс» - 116169 тис. грн., ПП "КИЇВ СНАБ ПРОМ" – 110211 тис. грн. та ТОВ “Нова енергія” – 71488 тис. грн.

2.3. Оцінка ефективності управління дебіторською заборгованістю на ПАТ «ОБОЛОНЬ»

Ефективність управління підприємством визначається темпами прискорення обертання ресурсів, що повинно знаходити своє відображення у зростанні відповідних показників. Нормативного значення показників не має, але чим швидше обертаються ресурси підприємства, тим краще. Підвищення обертання ресурсів поряд з високою прибутковістю є другим важелем підвищення фінансового благополуччя підприємства. Низький рівень коефіцієнтів обертання активів може свідчити про недостатню завантаженість та низьку ефективність експлуатації виробничих потужностей, зростання дебіторської заборгованості та запасів.

Показник оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки разів за період обертається капітал, вкладений в дебіторську заборгованість підприємства. Ріст даного показника говорить про підвищення ефективності їхнього використання.

Ще одним параметром, що оцінює інтенсивність використання дебіторської заборгованості є показник періоду обороту в днях, що розраховується як відношення тривалості обраного періоду до оборотності дебіторської заборгованості за даний період.

Динаміка коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках наведена в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Динаміка коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках

Показники	2015	2016	2017
1	2	3	4
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	7,42	6,10	6,74
Чиста виручка	3641996,00	3524945,00	4963232,00
Середня величина дебіторської заборгованості	490935,50	577530,50	736571,50
Темп росту до 2015 року, %	X	-17,73	-9,17
Темп росту до попереднього року, %	X	-17,73	10,40
Абсолютний приріст до попереднього року	X	-1,32	0,63

Отже, виходячи із таблиці 2.12, можна дійти висновку, що коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках мав нестабільну тенденцію, хоча відбулося його зменшення, що свідчить про погіршення діяльності підприємства протягом 2015-2016 років та поліпшення ділової активності в 2017 році.

Так в 2015 році значення показника становило 7,42 оборотів, у 2016 році зменшився до 6,10 разів, та потім у 2017 році становив 6,74 оборотів.

Динаміка коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках наведена на рис. 2.8.

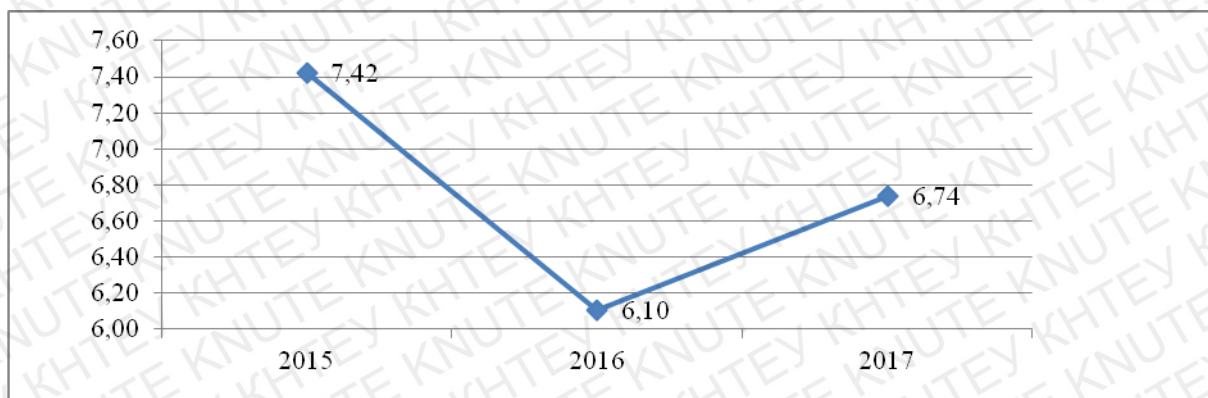

Рис. 2.8. Динаміка коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках

Отже, виходячи із рис. 2.8, можна дійти висновку, що коефіцієнт оборотності у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшився на 1,32 обороти, у 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 0,63 обороти та становив 6,74 оборотів.

Динаміка оборотності дебіторської заборгованості в днях на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках наведена в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

Динаміка оборотності дебіторської заборгованості в днях на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр.

Показники	2015	2016	2017
1	2	3	4
Оборотність дебіторської заборгованості в днях	48,53	58,98	53,43
Чиста виручка	3641996,00	3524945,00	4963232,00
Середня величина дебіторської заборгованості	490935,50	577530,50	736571,50
Кількість днів у періоді	360,00	360,00	360,00
Темп росту до 2015 року, %	X	21,55	10,09
Темп росту до попереднього року, %	X	21,55	-9,42
Абсолютний приріст до попереднього року	X	10,46	-5,56

Отже, виходячи із таблиці 2.13, можна дійти висновку, що оборотність дебіторської заборгованості в днях на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках становить в межах 48 - 58 днів, що свідчить не досить позитивні тенденції на підприємстві у 2015 – 2017 рр.

Динаміка оборотності дебіторської заборгованості в днях на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках наведена на рис. 2.9.

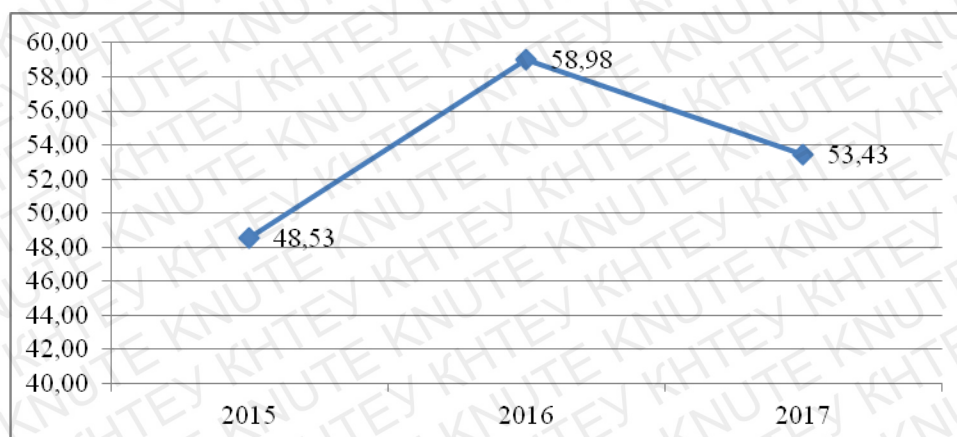

Рис. 2.9. Динаміка оборотності дебіторської заборгованості в днях на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017

Отже, виходячи із рис. 2.9, можна дійти висновку, що коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості в днях у 2016 році порівняно з 2015 роком зріс на 10 днів, у 2017 році порівняно з 2016 роком зменшився на 5 днів та становив 53,43 дні.

Рентабельність – це якісний, вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або ступень використання ресурсів, що є в наявності, в процесі виробництва і реалізації продукції.

Динаміка рентабельності дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках наведена в таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Динаміка рентабельності дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 рр.

Показники	2015	2016	2017
1	2	3	4
Рентабельність дебіторської заборгованості %	-81,50	-31,79	23,97
Чистий прибуток	-400102,00	-183625,00	176580,00
Середня величина дебіторської заборгованості	490935,50	577530,50	736571,50
Темп росту до 2015 року, %	X	-60,99	-129,42
Темп росту до попереднього року, %	X	-60,99	-175,40
Абсолютний приріст до попереднього року	X	49,70	55,77

Отже, виходячи із таблиці 2.14, можна дійти висновку, що протягом 2015 – 2017 років рентабельність дебіторської заборгованості була нестабільною і мала суттєві коливання. Так, в 2015 році рентабельність склала – 81,50 %, у 2016 – 31,79 %, в 2017 році вона значно зросла і становила 23,97%, що свідчить про позитивні тенденції в діяльності підприємства.

Динаміка рентабельності дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках наведена на рис. 2.10.

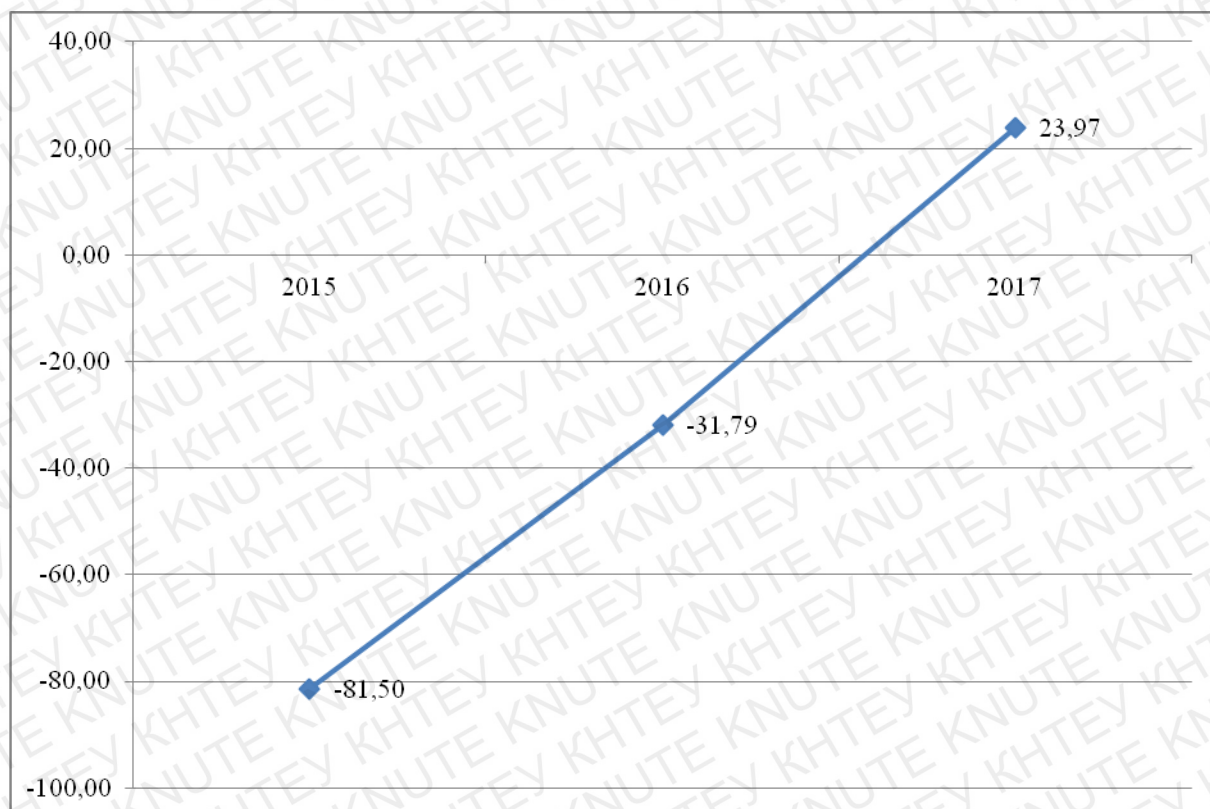

Рис. 2.10. Динаміка рентабельності дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках

Отже, виходячи із рис. 2.10, можна дійти висновку, що рентабельність дебіторської у 2016 році порівняно з 2015 роком зросла на 49,70%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зросла на 55,77%, що свідчить про покращення ефективності управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. Для аналізу рентабельності дебіторської заборгованості підприємства використовують метод Дюпон-Каскад (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Результати факторного аналізу рентабельності дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» за моделлю Дюпон-Каскад у 2015 – 2017 рр.

Показники	За рік		абсолютний приріст		
	2015	2016	2017	2016	2017
1	2	3	4	5	6
1. Товарооборот	3641996,00	3524945,00	4963232,00	-117051,00	1438287,00
2. Чистий прибуток	-400102,00	-183625,00	176580,00	216477,00	360205,00
3. Середня дебіторська заборгованість	490935,50	577530,50	736571,50	86595,00	159041,00
4. Рентабельність товарообороту, %	-10,99	-5,21	3,56	5,78	8,77
5. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	7,42	6,10	6,74	-1,32	0,63
6. Рентабельність дебіторської заборгованості, %	-81,50	-31,79	23,97	49,70	55,77
7. Зміна рентабельності дебіторської заборгованості за рахунок зміни:					
7.1. Рентабельності товарообороту, %				42,85	53,51
7.2. Коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості %				6,85	2,26

Таким чином у 2017 році порівняно з 2016 роком рентабельність дебіторської заборгованості зросла на 55,77%.

За рахунок зростання коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на 0,63 рази, рентабельність дебіторської заборгованості зросла на 2,26%.

За рахунок зростання рентабельності товарообороту на 8,77%, рентабельність дебіторської заборгованості зросла на 53,51%.

Таким чином, виходячи із усього вище наведеного можна дійти наступних висновків:

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках мав нестабільну тенденцію, хоча відбулося його зменшення, що свідчить про погіршення діяльності підприємства протягом 2015-2016 років та поліпшення ділової активності в 2017 році.

- оборотність дебіторської заборгованості в днях на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках становить в межах 48 - 58 днів, що свідчить не досить позитивні тенденції на підприємстві у 2015 – 2017 рр.

- протягом 2015 – 2017 років рентабельність дебіторської заборгованості була нестабільною і мала суттєві коливання. Так, в 2015 році рентабельність склала – -81,50 %, у 2016 – -31,79 %, в 2017 році вона значно зросла і становила 23,97%, що свідчить про позитивні тенденції в діяльності підприємства.

- у 2017 році порівняно з 2016 роком рентабельність дебіторської заборгованості зросла на 55,77%. За рахунок зростання коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на 0,63 рази, рентабельність дебіторської заборгованості зросла на 2,26%. За рахунок зростання рентабельності товарообороту на 8,77%, рентабельність дебіторської заборгованості зросла на 53,51%.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

3.1. Обґрунтування кредитної політики підприємства та обсягу дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги

Здійснюючи підприємницьку діяльність, ПАТ «ОБОЛОНЬ» сподіваються не лише повернути вкладені кошти, але й одержати доходи. Однак, у зв'язку зі спадом темпів зростання чистого доходу, дуже часто виникають ситуації, коли підприємство не може стягнути борги з контрагентів. Ріст дебіторської заборгованості погіршує фінансовий стан підприємств, а іноді призводить навіть до банкрутства. Зростання дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» відбувається внаслідок нераціональної кредитної політики, збільшення обсягу продажу, неплатоспроможності покупців тощо. При цьому ПАТ «ОБОЛОНЬ» стикається з досить типовими проблемами:

- немає достовірної інформації про терміни погашення зобов'язань компаніями-дебіторами;
- не регламентована робота з простроченою дебіторською заборгованістю;
- відсутні дані про зростання витрат, пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості і часу її оборотності;
- не проводиться оцінка кредитоспроможності покупців і ефективності комерційного кредитування;
- функції збору грошових коштів, аналізу дебіторської заборгованості і ухвалення рішення про надання кредиту розподілені між різними підрозділами [24].

Вирішити ці проблеми та покращити фінансовий стан ПАТ

«ОБОЛОНЬ» допоможуть рекомендації, що наведені нижче.

Першою рекомендацією для удосконалення управління дебіторською заборгованістю на ПАТ «ОБОЛОНЬ» є аналіз дебіторської заборгованості в минулому періоді. Необхідно провести комплексний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ». Основними параметрами, що характеризують стан дебіторської заборгованості, є її середньорічний розмір, середній термін погашення та частка в структурі доходу від операційної діяльності. Слід проаналізувати кількісний та якісний склад заборгованостей, коефіцієнти оборотності, співвідношення заборгованостей по сумах та строках оплати, їх вплив на фінансові результати підприємства.

Під якістю дебіторської заборгованості слід розуміти вірогідність одержання цієї заборгованості в повній сумі. Показником цієї вірогідності є термін утворення заборгованості, а також питома вага простроченої заборгованості в загальній сумі. Практика діяльності господарських суб'єктів свідчить: чим більший строк дебіторської заборгованості, тим нижча вірогідність її одержання.

Ліквідність дебіторської заборгованості визначається її оборотністю. Оборотність характеризується такими показниками, як:

- тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості, або період інкасування (кількість днів перебування коштів у дебіторській заборгованості);
- коефіцієнт оборотності (швидкість обороту дебіторської заборгованості).

Необхідно порівнювати поточні обсяги дебіторської з поточними обсягами кредиторської заборгованості, оскільки зменшення дебіторської заборгованості без зміни кредиторської знижує коефіцієнт покриття, що негативно позначається на платоспроможності підприємства.

Другою рекомендацією для удосконалення управління дебіторською заборгованістю на ПАТ «ОБОЛОНЬ» є формування принципів кредитної

політики по відношенню до покупців. Тип кредитної політики характеризує принципові підходи до її здійснення з позиції співвідношення рівнів прибутковості і ризику кредитної діяльності підприємства. Розрізняють три типи кредитної політики підприємства по відношенню до покупців продукції: консервативний, помірний і агресивний.

Консервативний (або жорсткий) тип кредитної політики підприємства направлений на мінімізацію кредитного ризику. Така мінімізація розглядається як пріоритетна мета в здійсненні його кредитної діяльності. Механізмом реалізації політики такого типу є: скорочення кола покупців продукції в кредит за рахунок груп підвищеного ризику; мінімізація термінів надання кредиту і його розміру; ускладнення умов надання кредиту і підвищення його вартості; використання жорстких процедур інкасації заборгованості. Здійснюючи цей тип кредитної політики, підприємство не прагне отримати високий додатковий прибуток за рахунок розширення обсягу реалізації продукції.

Помірний тип кредитної політики характеризує типові умови її здійснення у відповідності з прийнятою комерційною і фінансовою практикою і орієнтується на середній рівень кредитного ризику під час продажу продукції з відстроченням платежу.

Агресивний (або м'який) тип кредитної політики підприємства має на меті збільшення додаткового прибутку за рахунок розширення обсягу реалізації продукції в кредит, не зважаючи на високий рівень кредитного ризику, який супроводжує ці операції. Механізмом реалізації політики такого типу є: розповсюдження кредиту на ризикованіші групи покупців продукції; збільшення періоду надання кредиту і його розміру; зниження вартості кредиту; надання покупцям можливості пролонгації кредиту [31, с. 420].

Для ПАТ «ОБОЛОНЬ» пропонується помірний тип кредитної політики.

У процесі вибору типу кредитної політики повинні враховуватися наступні основні фактори:

1. Зовнішні фактори: кон'юнктура ринку; сформовані в галузі й

регіоні умови кредитування покупців; розмір банківських процентних ставок; рівень і динаміка інфляції; криза неплатежів; нормативне регулювання розрахункових, кредитних операцій, вексельного обігу, факторингових операцій; недосконалість процедур банкрутства.

2. Внутрішні фактори: стратегічні й тактичні цілі підприємства; можливості виробництва окремих видів продукції з урахуванням сезонності попиту й виробництва; фінансове становище підприємства і його фінансові можливості; передбачуваний ступінь можливого ризику й очікувані втрати від політики реалізації продукції; платоспроможність покупців, партнерські відносини між ними, рівень ризиків; споживчий попит, обсяг закупівель; налагодженість практики застосування санкцій за прострочення оплати [39, с. 37].

Третьою пропозицією для удосконалення управління дебіторською заборгованістю на ПАТ «ОБОЛОНЬ» є формування відповідних параметрів, згідно з обраним типом кредитної політики: рівень кредитного ліміту як гранична межа рівня дебіторської заборгованості; ліміт строку інкасації дебіторської заборгованості; шкала нормативної рентабельності для формування договірної ціни за товари та послуги; шкала знижок для розрахунків із замовниками на умовах попередньої оплати та у випадку скорочення строку інкасації дебіторської заборгованості. Ліміти обмежують обсяги та строки кредитування, тобто опосередковано характеризують рівень ризику втрати підприємством ліквідності, який відповідає обраному типу кредитної політики. Шкали визначають рівень прибутковості, що досягається в процесі реалізації політики.

Четвертою пропозицією для удосконалення управління дебіторською заборгованістю на ПАТ «ОБОЛОНЬ» є формування стандартів оцінки покупців і диференціація умов надання кредиту. Цей процес базується на вивченні кредитоспроможності покупців. Формування системи стандартів оцінки покупців включає наступні елементи: визначення системи характеристик, що оцінюють кредитоздатність окремих груп покупців,

формування експертизи інформаційної бази проведення оцінки кредитоздатності покупців, вибір методів оцінки окремих характеристик кредитоздатності покупців, групування покупців за рівнем кредитоздатності, диференціація кредитних умов відповідно до рівня кредитоздатності.

Здійснюється інформаційне забезпечення процесу оцінки покупця за кількісними та якісними показниками. Основні компоненти щодо розрахунку і оцінки кількісних показників потенційного покупця на основі аналізу дебіторської заборгованості: оборотність дебіторської заборгованості, період погашення дебіторської заборгованості, відношення дебіторської заборгованості до обсягу реалізації товарів, робіт, послуг (за умови попереднього співробітництва). Основними елементами аналізу якісних показників покупців підприємства є аналіз історії покупця; дотримання платіжної дисципліни; компетентність менеджменту покупця; наявність угоди.

Найбільш гнучким інструментом впливу на швидкість повернення коштів в оборот підприємства є надання знижок за швидку оплату продукції. Негайне погашення дебіторської заборгованості скоротить суму заборгованості дебіторів.

П'ятою рекомендацією для удосконалення управління дебіторською заборгованістю на ПАТ «ОБОЛОНЬ» є формування процедури інкасації дебіторської заборгованості, який передбачає розробку ряду заходів щодо погашення дебіторської заборгованості, терміни сплати якої прострочені. Це процедури взаємодії з покупцями у випадку порушення умов оплати, системи покарання контрагентів, які допустили прострочення платежів, та ін.

При цьому можуть використовуватися різноманітні методи які можна класифікувати на такі групи:

- юридичні - претензійна робота, подача позову до суду.
- економічні - фінансові санкції (штраф, пеня, неустойка), передача в заставу майна і майнових прав, призупинення постачань продукції.
- психологічні - нагадування по телефону, факсу, пошті,

використання ЗМІ чи поширення інформації серед суміжних постачальників, що загрожує боржнику втратою іміджу.

- фізичні - арешт майна боржника, вироблений органами державної виконавчої служби. Процедура стягнення дебіторської заборгованості має включати такі дії:

- телефонний дзвінок у бухгалтерію покупця з метою нагадати про суму заборгованості та період її прострочення, а також поцікавитися причиною затримки платежу та взяти можливий строк оплати рахунка;

- направлення боржнику акта звіряння разом із листом, який містить прохання погасити наявну заборгованість;

- направлення боржнику вимоги про сплату боргу протягом певного строку;

- направлення боржнику листа, підписаного юристом підприємства про наміри звернутися до суду з метою стягнення боргу;

- звернення до суду (при значних сумах заборгованості) [41, с. 46].

Шостою пропозицією для удосконалення управління дебіторською заборгованістю на ПАТ «ОБОЛОНЬ» є забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості, які прискорюють її переведення в грошову форму оборотних активів. При цьому можуть застосовуватися різні форми рефінансування: факторинг, облік векселів, виданих покупцями продукції; форфейтинг.

Факторинг являє собою фінансову операцію, при якій підприємство-продавець передає право отримання грошей по платіжним документам за відвантаженою продукцією банку. За здійснення такої операції банк стягує з підприємства-продавця визначену комісійну плату, яка встановлюється у відсотках до суми платежу. Ставки комісійної плати диференціюються з урахуванням рівня платоспроможності покупця і передбачених строків. Крім того, банк у термін до 3-х днів здійснює кредитування підприємства-покупця у формі попередньої сплати боргових зобов'язань щодо платіжних документів.

За час існування факторингу в Україні було виділено ряд переваг та можливостей, які він надає поряд з іншими інструментами рефінансування:

- гарантована відсутність іммобілізації оборотних коштів у дебіторську заборгованість;
- відсутність застави;
- прискорення оборотності коштів;
- розширення клієнтської бази та встановлення стабільних відносин з покупцями, які матимуть можливість закупати товар з відстрочкою оплати;
- можливість здійснювати оптові закупки за більш вигідними цінами та підтримувати розширений асортимент продукції;
- поліпшення ділового іміджу та платоспроможності через можливість проведення своєчасних розрахунків зі своїми кредиторами;
- зміцнення ринкової позиції [51, с. 20].

Проблеми управління дебіторською заборгованістю, з якими стикається ПАТ «ОБОЛОНЬ», достатньо типові:

1. немає достовірної інформації про терміни погашення зобов'язань компаніями-дебіторами;
2. не регламентована робота з простроченою дебіторською заборгованістю;
3. відсутні дані про зростання витрат, пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості і часу її оборотності;
4. не проводиться оцінка кредитоспроможності покупців і ефективності комерційного кредитування;
5. функції збору грошових коштів, аналізу дебіторської заборгованості і ухвалення рішення про надання кредиту розподілені між різними підрозділами. При цьому не існує регламентів взаємодії і, як наслідок, відсутні відповідальні за кожен етап.

Саме кредитна політика визначає порядок управління дебіторською

заборгованістю і ухвалення рішень, пов'язаних з таким управлінням. Кредитна політика є одним з основних документів будь-якого комерційного підприємства.

Цілями ефективної кредитної політики є:

- 1) збільшення обсягів реалізації продукції в короткостроковому і довгостроковому періоді для досягнення необхідної прибутковості;
- 2) максимізація ефекту (доходу) від інвестування фінансових коштів в дебіторську заборгованість;
- 3) досягнення необхідної оборотності дебіторської заборгованості;
- 4) обмеження відносного зростання простроченої дебіторської заборгованості, зокрема сумнівної і безнадійної заборгованості в структурі дебіторської заборгованості [52, с. 85].

З метою оподаткування платник податку веде облік фінансових результатів операцій від проведення операцій з продажу (передачі) або придбання права вимоги зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари, виконані роботи чи надані послуги третьої особи, зобов'язань за фінансовими кредитами, а також за іншими цивільно-правовими договорами.

При першому відступленні зобов'язань витрати, понесені платником податку – першим кредитором, визначаються в розмірі договірної (контрактної) вартості товарів, робіт, послуг, за якими виникла заборгованість, за фінансовими кредитами – у розмірі заборгованості за даними бухгалтерського обліку на дату здійснення такого відступлення відповідно до вимог Податкового Кодексу України, а за іншими цивільно-правовими договорами – у розмірі фактичної заборгованості, що відступається. До складу доходів включається сума коштів або вартість інших активів, отримана платником податку – першим кредитором від такого відступлення, а також сума його заборгованості, яка погашається, за умов, що така заборгованість була включена до складу витрат.

Якщо доходи, отримані платником податку від наступного відступлення права вимоги зобов'язань третьої особи (боржника) або від виконання вимоги боржником, перевищують витрати, понесені таким платником податку на придбання права вимоги зобов'язань третьої особи (боржника), отриманий прибуток включається до складу доходу платника податку.

Якщо витрати, понесені платником податку на придбання права вимоги зобов'язань третьої особи (боржника), перевищують доходи, отримані таким платником податку від наступного відступлення права вимоги зобов'язань третьої особи (боржника) або від виконання вимоги боржником, від'ємне значення не включається до складу витрат або у зменшення отриманих прибутків від здійснення інших операцій з продажу (передачі) або придбання права вимоги зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги третьої особи [73].

При відчуженні майна, заставленого з метою забезпечення повної суми боргової вимоги, витрати та доходи заставодавця та заставоутримувача визначаються в такому порядку:

1. відчуження об'єкта застави для заставодавця прирівнюється до продажу такого об'єкта у податковий період такого відчуження;
2. якщо згідно з умовами договору або закону об'єкт застави відчужується у власність заставоутримувача в рахунок погашення боргових зобов'язань, таке відчуження прирівнюється до купівлі заставоутримувачем такого об'єкта застави в податковий період такого відчуження;
3. якщо кредитор у подальшому продає об'єкт застави іншим особам, його доходи або збитки визнаються в загальному порядку;
4. ціна продажу/купівлі при цьому визначається за правилами, встановленими відповідними законами, які регулюють відносини застави (іпотеки) [74, с. 112].

У стосунках між кредитором (позикодавцем) та його боржником (позичальником) предмет їхнього спільного інтересу - кредит - створює різні економіко - правові ситуації: для боржника - зобов'язання повернути позику, а для кредитора - право вимагати її повернення за попередньо узгодженими умовами. Невиконання з різних причин цих домовленостей загрожує кредиторіві фінансовими збитками, яких він намагається уникнути з допомогою різних доступних заходів правового та матеріального характеру. При цьому правове забезпечення передбачає, що належні кредиторіві суми можуть бути повернені йому третіми особами

Здійснюючи аналіз вітчизняного кредитного механізму в умовах ринкових засад господарювання, можна зробити висновок, що переважно використовуються чотири форми забезпечення кредитів : застава, гарантія, поручительство та страхування кредитних ризиків. Попри високу надійність перших трьох зазначених форм забезпечення кредитів їх застосування часто буває незручним, важкодоступним і не вигідним для учасників кредитних відносин. За цих умов найбільш доступною та надійною формою фінансового забезпечення інтересів кредиторів стає страхування, яке базується на визнанні ризику неплатежу чи неплатоспроможності позичальників, який формується у процесі кредитування. Але лише ця форма викликає найбільше непорозумінь, суперечок та дискусій [75].

Стосовно страхування ризиків у кредитній сфері в вітчизняному законодавстві виділено три види : страхування кредитів; страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту; страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій.

Однак, як свідчить міжнародна страхова практика, видів кредитного страхування значно більше. Зарубіжні страховики вийшли на досить високі рівні здійснення страхування експортних, інвестиційних та споживчих кредитів. Успішно функціонує також ринок перестрахування кредитних ризиків.

Сучасне вітчизняне законодавство покладає на заставодавця обов'язок

страхування нерухомих об'єктів та предметів іпотеки, переданих ним у заставу. Таке страхування має здійснюватися за рахунок коштів заставодавця у повній вартості заставленого майна, але на користь заставодержателя. Разом з тим при заставі рухомого майна, переданого у заклад, такий обов'язок покладається на заставодержателя. Він повинен страхувати предмет застави в обсязі його вартості та в інтересах заставодавця.

Страхування заставлених об'єктів практично становить другу лінію захисту кредиторів, першою є сама застава, і тому таким важливим є питання усунення недоліків, породжених цими відносинами.

Сфера застосування застави постійно розширюється разом із введенням на ринок нових форм застав. Предметами застави в практиці давно вже є не лише будівлі.

У разі делькредерної форми організації страхових відносин кредитори відіграють роль страхувальників і застрахованих одночасно, а тому страхові відносини обмежуються лише стосунками між двома сторонами - страховиком і страхувальником.

Делькредерне страхування складається з двох груп страхових відносин: страхування товарних кредитів і страхування фінансових (грошових) кредитів. У першій групі страховий захист забезпечується як внутрішньому, так і зовнішньому (експортно - імпортному) товарообігу, який здійснюється на кредитній основі. Другу групу делькредерного страхування становлять операції зі страхування фінансових кредитів, тобто переважно тієї частини споживчих кредитів та кредитів під інвестиційні потреби, яка видана у грошовій формі [77, с. 55].

Майновий інтерес кредитора може бути захищений посередньо - шляхом страхового захисту платоспроможності його боржника. За цієї форми страхових відносин страхувальником є позичальник. Він, безпосередньо страхуючи свою платоспроможність, посередньо захищає інтереси свого вірителя - кредитора. Водночас страховик, страхуючи платоспроможність позичальника, дає тим самим гарантію кредиторіві

повернути йому борг. Отже, із правового боку ця страхова операція є, по суті, наданням страховиком страхового гарантійного зобов'язання, яке для кредитора слугує заставою на випадок неповернення йому боргу. З огляду на це у страховій теорії та практиці страхові відносини такого характеру іменуються заставними, або гарантійними.

Економічний зміст страхової гарантії зводиться до того, що страховик замість отриманої невисокої страхової премії бере на себе - замість боржника - роль гаранта оплати його повної заборгованості у визначених термінах на користь застрахованого (бенефіціанта) цієї гарантії. При гарантійному (заставному) страхуванні у відносини вступають не дві, як при делькредерному страхуванні, а три сторони: кредитор - суб'єкт, на користь якого має бути виконане зобов'язання і який одночасно є застрахованим та бенефіціантом страхової гарантії; позичальник-суб'єкт, який зобов'язаний повернути борг, він же страхівник; гарант - страховий заклад, який гарантує виконання зобов'язань, він же страховик [83].

Як показує міжнародна господарська практика, в умовах заставного (гарантійного) страхування предметами страхового захисту (страхових гарантій) можуть бути різні вартості, передані на кредитних засадах одними суб'єктами іншим. Такими вартостями, зокрема, можуть бути суми належного до сплати мита або ж інших прикордонних податків та зборів, суми належних компенсацій за невчасне виконання будівельно-монтажних робіт, невиконання поставок товарів та інших контрактів, суми отриманих авансів, які підлягають поверненню. Це так звані класичні зобов'язання, під які надаються страхові гарантії.

Серед розмаїття кредитних відносин, які здійснюються на сучасному кредитному ринку, особливого значення набувають кредитні послуги, відомі як кредит довіри. Кредит довіри не вкладається в традиційну схему кредитних відносин, тому що пов'язаний з морально-етичними відносинами, які складаються між працедавцем (кредитором) та найнятим працівником (боржником). Такі відносини можуть набувати реального змісту в переданні

працедавцем своєму працівникові у тимчасове користування засобів транспорту або ж інших цінностей. Отже, виникає ризик не виправдання довіри працедавця. На випадок завдання йому збитків працівником працедавець може застрахуватися. Цей вид страхування, як бачимо, з одного боку, має характер делькредерного, бо страхувальником є кредитор, а з другого - набирає форми страхової гарантії, оскільки страховий поліс становить предмет застави. Саме тому немає підстав страхування довіри однозначно відносити до делькредерної чи заставної групи.

Кредитне страхування можна визначити як господарський механізм, мета якого - задовольнити випадкові оцінювані майнові потреби, які виникають з ризику неповернення кредиту, перерозподіливши втрати між суб'єктами кредитно-страхових відносин.

Незважаючи на велике економічне значення кредитного страхування, воно поки що займає незначні позиції на вітчизняному ринку страхових послуг. Така ситуація зумовлена рядом причин, зокрема: низькою платоспроможністю українських громадян і підприємницьких структур; неоднозначним трактуванням окремих статей страхового законодавства та неповною нормативною базою страхування; не вироблено загальних умов кредитного страхування; недовірою потенційних клієнтів до страхових компаній [84, с. 62].

Сучасний ризик-менеджмент розробив цілий арсенал процедур і методів управління ризиками, пов'язаних з дебіторською заборгованістю. Зупинимося на кожному з них.

I. Методи оцінки і прогнозування ризиків виникнення не виправданої дебіторської заборгованості.

Способи мінімізації кредитного ризику наведені на рис. 3.1.

Оцінка платоспроможності і ділової сумлінності контрагентів - найпоширеніший в діловій практиці спосіб прогнозування ризику неплатежів. Найчастіше для цього використовуються неформальні критерії. Відносно контрагентів, з якими вже є досвід співпраці:

А) Аналіз попередніх відносин з контрагентом, тобто облік тривалості співпраці з контрагентом і дотримання ним платіжної дисципліни в минулому.

Б) Прогнозний аналіз фінансових можливостей контрагента з виконання зобов'язання: оцінка рівня поточної платоспроможності, рівня фінансової стійкості, економічні і фінансові умови підприємства - контрагента (наприклад, затовареність, наявність ресурсів для виконання зобов'язання, ступінь потреби в грошових коштах).

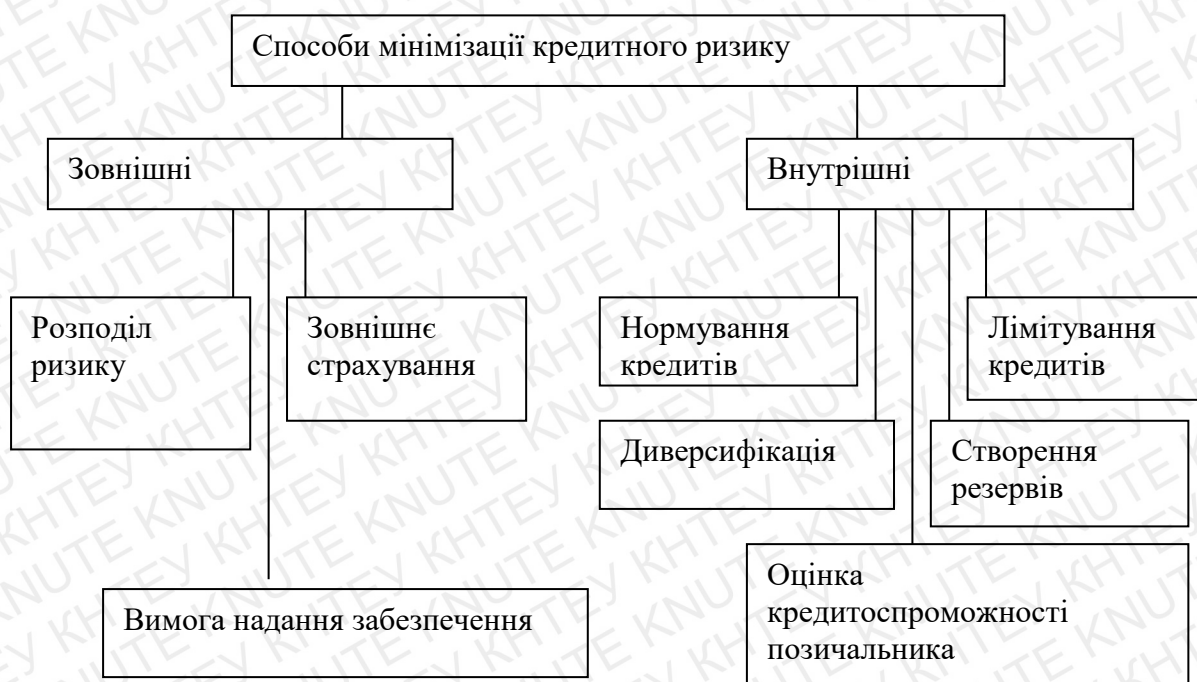

Рис. 3.1. Способи мінімізації кредитного ризику

В) Збір і аналіз відомостей про засновників, учасників, виконавчих керівників передбачуваного контрагента, фінансових і балансових дані, відомостей про участь організації в судових суперечках, про ділову репутацію і термін роботи на ринку, про присутність в «чорних списках» неплатників. Для збору і аналізу інформації використовуються або власна служба безпеки (середні і крупні підприємства), або послуги кредитних бюро. Часто підприємці обмежуються публічною інформацією (з публікованої фінансової звітності, від інформаційних агентств) або думкою партнерів по бізнесу про ділову репутацію майбутнього контрагента. Але

необхідно відзначити, що в Україні способи формального публічного інформування учасників ринку не налагоджені в тій мірі, в якій це існує в країнах з т.з. цивілізованою економікою.

Г) Перевірка юридичних і фінансових документів.

II. Методи запобігання ризику невиправданої дебіторської заборгованості.

Запобігти ризику виникнення невиправданої дебіторської заборгованості, а значить, і виключити негативні наслідки цього можна трьома способами.

1. Уникнення ризику - просте ухилення від дій і операцій, пов'язаних з ризиком. Прострочену дебіторську заборгованість можна уникнути наступними способами:

а) Відмова в ув'язненні або продовженні договору з контрагентом, відносно якого існують підозри в його платоспроможності або сумлінності.

б) Робота тільки за 100-процентною передоплатою з покупцями і замовниками, якщо є підозри, що вони не сплатять рахунок, виставлений за фактом відвантаження товару, виконання роботи (послуги).

в) Робота за 100-процентною передоплатою при перших поставках товару, виконанні робіт (послуг), тобто перевірка сумлінності і платіжної дисципліни нового контрагента [31].

Утримання ризику - це навмисне залишення ризику за інвестором бізнес-операцій з розрахунком на те, що він зможе покрити втрати за рахунок власних засобів.

Передача ризику - передача ризику іншій особі на певних умовах. В сучасній бізнес-практиці передача ризику невиправданої дебіторської заборгованості здійснюється за наступними напрямками:

а) Страхування ризиків (найпоширеніший спосіб).

б) Передача ризику факторинговим компаніям, що здійснюють комплексне управління дебіторською заборгованістю клієнта.

III. Методи зниження вірогідності ризику невиправданої дебіторської

заборгованості і його негативних наслідків.

1. Диверсифікація ризику невиправданої дебіторської заборгованості - розподіл дебіторської заборгованості між різними контрагентами. Це значно знижує і вірогідність виникнення ризику і результату негативних ситуацій. У цьому значенні небажана співпраця лише з «монопольним» контрагентом.

2. Ретельний відбір контрагентів (клієнтська політика). Наприклад, робота тільки з крупними покупцями.

3. Лімітування дебіторської заборгованості - встановлення граничних сум кредитування контрагентів, наприклад, при продажу товарів в кредит. Встановлення строків надання кредиту.

4. Використання варіабельних систем оплат, взаємоприйнятних для дебітора і кредитора, що враховує їх фінансові можливості (знижки і націнки, бонуси і штрафи, передоплата і пост-оплата, розстрочки, перекази на інші форми оплати).

5. Застосування стандартів кредитоспроможності контрагента при визначенні умов договору у кожному конкретному випадку: залежно від того, наскільки кредитоспроможний і надійний контрагент встановлюються умови договору.

6. Самострахування ризиків, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, означає, що кредитор вважає за краще сам підстрахуватися на ризиковий випадок, заощадивши тим самим на купівлі страховки в страховій компанії. Здійснюється, зокрема, шляхом створення резервного фонду на випадок виникнення сумнівної і безнадійної заборгованості.

7. Робота з контрагентами - потенційними боржниками. Зокрема, особисті контакти з контрагентами через менеджерів з продажу, кредитних контролерів, службу безпеки.

8. Ретельне юридичне опрацювання договірної документації. Використання в договорі санкцій за порушення умов співпраці та інших способів забезпечення зобов'язань [89].

Не дивлячись на всі зусилля з запобігання ризику виникнення

простроченої дебіторської заборгованості, повністю уникнути її не вдається.

На практиці найпоширенішими є 2 методи вирішення проблем з своєчасністю оплат дебіторами - це особисті контакти з контрагентами і використання штрафних санкцій за прострочення платежу. Також застосовують методи роботи по поверненню боргів:

- Ведення переговорів.
- Звертання до суду.
- Звертання у факторингову компанію.
- Звернення до колекторів.

Отже, ПАТ «ОБОЛОНЬ» має визначити доцільність самостійної реалізації функції управління дебіторською заборгованістю залежно від її характеристик.

ПАТ «ОБОЛОНЬ» контролює наступні параметри кредитного ризику: склад активів та існування концентрацій; рівень забезпечення кредитного ризику заставою; обсяг умовних зобов'язань банку (гарантій, непокритих і резервних акредитивів, кредитних ліній, обов'язкових та не обов'язкових до надання); тенденції щодо зростання обсягів активних операцій, прострочень, негативно класифікованих кредитів і збитків від активних операцій; достатність резервів під можливі втрати за активними операціями.

Управління кредитними ризиками здійснює фінансовий відділ ПАТ «ОБОЛОНЬ».

Значення показників ризику, які мають місце у ПАТ «ОБОЛОНЬ»:

- максимальний розмір ризику на одного позичальника становить 22,60%;
- норматив «великих» кредитних ризиків, який має значення 254,85%;
- норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному позичальнику має значення 4,07%;
- норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих позичальникам, який не має перевищувати 40%.

Мінімізація кредитних ризиків ПАТ «ОБОЛОНЬ» слід проводити за рахунок вивчення кредитоспроможності позичальника, що проводяться на підставі документів бухгалтерської звітності, бізнес-плану, контрактів, на оплату яких направляються позичені кошти, ділових партнерів позичальника, маркетингових досліджень (при необхідності), професійних якостей керівництва підприємства тощо, з метою одержання підтвердження спроможності виконання позичальником взятих на себе зобов'язань перед банком.

Важливим напрямком зниження кредитних ризиків є дбайливий підхід щодо питання забезпечення виконання позичальником взятих на себе кредитних зобов'язань перед банком: банк користується такими формами забезпечення виданих кредитів як застава і поручительство. В якості застави приймається нерухомість, транспортні засоби, майнові права на грошові кошти.

Оптимальне рішення стосовно надання комерційного кредиту повинно враховувати те, що реалізація на умовах кредиту стимулює товарообіг та прибуток, тобто прискорює процес реалізації запасів. Але також є і негативна сторона надання комерційного кредиту - це зростання витрат, пов'язаних з зменшенням надходження грошових коштів, що впливає на ліквідність.

Якщо підприємство проводить надто ліберальну політику надання комерційних кредитів, то у підприємства може виникнути ситуація овертрейдингу - стрімке зростання товарообороту, яке незабезпечене достатнім рівнем власних фінансових ресурсів.

Також при прийнятті оптимального рішення стосовно надання комерційного кредиту необхідно порівняти граничні витрати та граничний дохід від утворення дебіторської заборгованості. Тому потрібно враховувати: вартість інвестицій у дебіторську заборгованість, втрата від її непогашення та розраховувати вплив обсягу формування дебіторської заборгованості на величину товарообігу.

Деякі підприємства, що є джерелами кредитної інформації, створюють

спеціальні кредитні рейтинги. Наприклад, американська фірма Dun & Bradstreet's готує спеціальні кредитні звіти про підприємство, яке є кандидатом на отримання кредиту, де вказує інформацію про його кредитну історію, наприклад за останній місяць, розміри кредитів, які воно отримувало, їх терміни, а також інформацію про оплату кредитів; також дається інформація про кредитний рейтинг та фінансову стійкість фірми. На основі аналізу цих даних робиться висновок про можливість надання кредиту даному підприємству. Інші використовують класифікаційні схеми, де визначають категорії кредитного ризику, період збору та неповернення кредитів у минулому і на основі цих даних визначають межі кредитування [90].

Багато фірм спрощують цей процес, використовуючи систему балів, згідно з якою всім історичним подіям, що впливали на платіжну дисципліну покупця надаються певні бали, які потім підсумовуються і на основі отриманих результатів робиться висновок про кредитування покупця.

Перегляд вищезазначених стандартів кредитоспроможності та кредитних умов ПАТ «ОБОЛОНЬ» може викликати потребу додаткового інвестування коштів у робочий капітал у зв'язку з необхідністю фінансування додаткових обсягів дебіторської заборгованості. Тому рішення про внесення змін до кредитної політики у фінансах розглядають як різновид інвестиційних рішень на підприємстві.

В окремих випадках, коли перегляд кредитної політики тягне за собою суттєве зростання обсягів реалізації продукції, також може виникнути потреба здійснення інвестицій у додаткові необоротні активи для забезпечення відповідного зростання обсягів виробництва, якщо наявні виробничі потужності (матеріально-технічна база) є недостатніми.

З метою збільшення обсягів реалізації продукції маркетинговий відділ підприємства запропонував переглянути кредитну політику на наступний рік, а саме:

подовжити період кредитування;

запровадити знижку за ранні платежі;
 послабити стандарт кредитоспроможності клієнтів (основні параметри старої та нової кредитної політики наведено у табл. 3.1).

Для відповіді на поставлене запитання необхідно перевірити виконання нерівності, що передбачає обчислення значень додаткового вільного грошового потоку підприємства, який утворюється у зв'язку з переходом на нову кредитну політику у плановому році, та додаткових інвестицій у робочий капітал, що повинні супроводжувати цей перехід.

Таблиця 3.1

Параметри існуючої (старої) та нової кредитної політики ПАТ

Показник	Умовне позначення	Стара політика	Нова політика
1	2	3	4
Період кредитування, днів	–	60	90
Середній період стягнення дебіторської заборгованості, днів	СПС	66	75*
Строк надання знижки за ранню оплату, днів	СНЗ	–	5**
Знижка за ранню оплату, % від ціни (без ПДВ)	З	–	1
Частка від загального обсягу реалізації у кредит, що припадає на дебіторів, які бажають скористатися знижкою	Ч	–	25
Рівень втрат від невиконання дебіторами своїх зобов'язань, % від виручки	РВН	2	8
Прогноз річного обсягу реалізації продукції, тис.грн.	ОР	3 302 008	3 195 884***

* крім заборгованості дебіторів, які скористаються знижкою;

** є періодом стягнення заборгованості для дебіторів, які скористаються цією знижкою;

*** зростання обсягу реалізації не передбачає додаткових інвестицій у необоротні активи

Для обчислення додаткового вільного грошового потоку підприємства, що виникає у зв'язку з переходом на нову кредитну політику, (ΔFCF) необхідно для старої та нової політики послідовно обчислити наступні показники:

- виручка (без ПДВ);
- втрати від надання знижки;
- втрати від невиконання дебіторами своїх зобов'язань;
- виручка (без ПДВ) з врахуванням знижки та можливих втрат (обсяг грошових надходжень у вигляді виручки, або чиста виручка);
- змінні операційні витрати;
- операційні витрати (без амортизації);
- операційний прибуток до вирахування амортизації, фінансових витрат та податку на прибуток (ЕВІТДА);
- скоригований чистий операційний прибуток (NOPLAT).

Визначення обсягу додаткових інвестицій у робочий капітал, необхідність яких виникає у зв'язку із впровадженням нової кредитної політики, (ΔI) передбачає обчислення для старої та для нової політики наступних показників:

- середнього обсягу дебіторської заборгованості;
- питомої ваги грошових витрат у складі дебіторської заборгованості (обчислюється на основі значення рівня ЕВІТДА до виручки);
- обсягу коштів, необхідних для фінансування дебіторської заборгованості (формули та результати обчислень усіх вищезазначених показників наведено у табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Показники, що визначають доцільність переходу від існуючої (старої) до нової кредитної політики ПАТ «ОБОЛОНЬ», тис. грн.

Показник	Формула для обчислення	Стара політика	Нова політика	Відхил. нової від старої
1	2	3	4	5
Виручка (без ПДВ)	$V = OP \times \Pi$	4 963 232,00	5 793 981,87	830 749,87
Втрати від надання знижки	$VЗ = V \times 3 \times \Pi$	0,00	14 484,95	14 484,95

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4	5
Втрати від невиконання дебіторами своїх зобов'язань	$BH = (B - B3) \times PBN$	99 264,64	462 359,75	363 095,11
Виручка (без ПДВ) з врахуванням знижки та можливих втрат	$ЧВ = B - B3 - BH$	4 863 967,36	5 317 137,16	453 169,80
Змінні операційні витрати	$ЗОВ = ОР \times ЗВ$	3 565 168,00	4 161 908,77	596 740,77
Операційні витрати (без амортизації)	$ОВ = ЗОВ + ПВ - А$	8 706 529,00	8 274 997,57	-431 531,43
ЕБІТДА	$ЕБІТДА = ЧВ - ОВ$	-3 842 561,64	-2 957 860,40	884 701,24
Рівень ЕБІТДА до виручки, %	$PE = ЕБІТДА / B$	-77,42	-51,05	26,37
NOPLAT	$= (ЕБІТДА - А) \times (1 - Tax)$	-8 652 038,64	-7 926 583,63	725 455,02
Середній обсяг дебіторської заборгованості	$ДЗ_{стар} = B \times СПС / 360^*$	909 925,87	1 207 079,56	297 153,69
Обсяг коштів, необхідних для фінансування дебіторської заборг.	$I = ДЗ \times (1 - PE)^{**}$	1 614 395,50	1 823 300,47	208 904,97
Необхідний додатковий FCFF	$\Delta I \times RRR$	×	62 671,49	×
Фактичний додатковий FCFF	$\Delta FCFF = \Delta NOPLAT - \Delta I$	×	662 783,52	×

За даними табл. 2 можна зробити висновок, що нерівність (1) виконується: $662\,783 > 62\,671$, тобто фактичний додатковий вільний грошовий потік підприємства, що виникає у зв'язку з переходом на нову кредитну політику, перевищує необхідний обсяг доходу від додаткових інвестицій у робочий капітал.

Нова кредитна політика підприємства потребує 208 904 тис. грн. додаткових інвестицій у робочий капітал у порівнянні з існуючою політикою, при цьому додатковий вільний грошовий потік перевищить необхідний (мінімально достатній) обсяг. Тому підприємству у наступному році доцільно перейти на нову кредитну політику.

Зробимо обчислення обсягів дебіторської заборгованості підприємства

для визначення проекту розвитку дебіторської заборгованості підприємства трьома методами:

- методом прямого розрахунку,
- аналітичним методом,
- коефіцієнтним методом.

Таблиця 3.3

Розрахунок дебіторської заборгованості різними методами на ПАТ «ОБОЛОНЬ», тис. грн.

Показники, тис. грн.	1 кв 2018	2 кв 2018	3 кв 2018	4 кв 2018	Усього
1	2	3	4	5	6
дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги – методом прямого розрахунку	78 884,36	78 692,43	81 262,78	84 586,30	323 425,87
дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги – аналітичним методом	45 850,73	45 739,17	47 233,17	49 164,93	187 988,00
дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги – коефіцієнтним методом	80 509,51	80 313,63	82 936,93	86 328,93	330 089,00
дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги - узагальнюючий	68 414,87	68 248,41	70 477,63	73 360,05	280 500,96

Отже, за узагальнюючим проектом розвитку дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги у 2018 році становитиме 280 500,96 тис. грн.

3.2. Обґрунтування планового обсягу інших видів поточної кредиторської заборгованості

Метод прямого розрахунку:

Всі результати розрахунків планування дебіторської заборгованості за методом прямого розрахунку зведено в таблицю 3.4.

Таблиця 3.4

Розрахунок дебіторської заборгованості за методом прямого розрахунку для ПАТ «ОБОЛОНЬ» на 2018 рік

Показники, тис. грн.	1 кв 2018	2 кв 2018	3 кв 2018	4 кв 2018	Усього
1	2	3	4	5	6
Дебіторська заборгованість, у т.ч.	242 554,67	241 964,51	249 867,87	260 087,09	994 474,14
дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	19 338,56	19 291,51	19 921,64	20 736,40	79 288,11
інша поточна дебіторська заборгованість	144 331,75	143 980,57	148 683,46	154 764,38	591 760,16

Отже, методом прямого розрахунку плануємо рівень дебіторської заборгованості на 2018 рік – 994 474 тис. грн.

Структура дебіторської заборгованості спланована методом прямого розрахунку на 2018 рік для ПАТ «ОБОЛОНЬ» наведена на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Структура дебіторської заборгованості за методом прямого розрахунку для ПАТ «ОБОЛОНЬ» на 2018 рік

Як бачимо, найбільшу питому вагу в дебіторській заборгованості підприємства становить інша поточна дебіторська заборгованість – 59%.

Аналітичний метод:

Всі результати розрахунків планування дебіторської заборгованості аналітичним методом наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Розрахунок дебіторської заборгованості за аналітичним методом для ПАТ «ОБОЛОНЬ» на 2018 рік.

Показники, тис. грн.	1 кв 2018	2 кв 2018	3 кв 2018	4 кв 2018	Усього
1	2	3	4	5	6
Дебіторська заборгованість, у т.ч.:	238 699,51	238 118,73	245 896,48	255 953,27	978 668,00
дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	31 551,71	31 474,94	32 503,02	33 832,34	129 362,00
інша поточна дебіторська заборгованість	161 297,07	160 904,62	166 160,30	172 956,00	661 318,00

Отже, аналітичним методом розраховуємо, що дебіторська заборгованість по плану на 2018 рік становить 978 668 тис. грн.

Структура дебіторської заборгованості за аналітичним методом на 2018 рік для ПАТ «ОБОЛОНЬ» наведена на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Структура дебіторської заборгованості за аналітичним методом на 2018 рік для ПАТ «ОБОЛОНЬ»

За даним методом, найбільшу питому вагу в дебіторській заборгованості підприємства становить інша поточна дебіторська заборгованість – 68%.

Коефіцієнтний метод:

Структура обсягу дебіторської заборгованості за коефіцієнтним методом наведена в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Розрахунок дебіторської заборгованості за коефіцієнтним методом для ПАТ «ОБОЛОНЬ» на 2018 рік

Показники, тис. грн.	1 кв 2018	2 кв 2018	3 кв 2018	4 кв 2018	Усього
1	2	3	4	5	6
Дебіторська заборгованість	216 628,78	216 101,70	223 160,30	232 287,21	888 178,00
дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	17 710,49	17 667,40	18 244,47	18 990,64	72 613,00
інша поточна дебіторська заборгованість	118 408,78	118 120,68	121 978,89	126 967,64	485 476,00

Розраховуючи рівень дебіторської заборгованості коефіцієнтним методом отримуємо, що дебіторська заборгованість по плану на 2018 рік становитиме 888 178 тис. грн.

Структура дебіторської заборгованості за коефіцієнтним методом на 2018 рік для ПАТ «ОБОЛОНЬ» наведена на рис. 3.4.

Рис. 3.4. Структура дебіторської заборгованості за коефіцієнтним методом на 2018 рік для ПАТ «ОБОЛОНЬ»

Як ми бачимо, найбільшу питому вагу в дебіторській заборгованості підприємства становить інша поточна дебіторська заборгованість – 55%.

Таким чином, виходячи із проведеного дослідження планового обсягу дебіторської заборгованості на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2018 році можна сформулювати узагальнюючий проект розвитку ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2018 році, який наведено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Структура дебіторської заборгованості для ПАТ «ОБОЛОНЬ» на 2018 рік

Показники, тис. грн.	1 кв 2018	2 кв 2018	3 кв 2018	4 кв 2018	Усього
1	2	3	4	5	6
Дебіторська заборгованість	232 627,65	232 061,65	239 641,55	249 442,52	953 773,38
дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	22 866,92	22 811,28	23 556,37	24 519,79	93 754,37
інша поточна дебіторська заборгованість	141 345,87	141 001,96	145 607,55	151 562,68	579 518,05

Отже, виходячи із таблиці 3.7, можна дійти висновку, що дебіторська заборгованість за узагальнюючим проектом планується на рівні 953 773 тис. грн.

3.3. Розроблення плану інкасації дебіторської заборгованості та методів контролю

Інструментами страхування ризиків є: застава, поручництво, гарантія, задаток, новація боргу у боргове зобов'язання, взаємозаліки, страхування кредитних ризиків, розробка системи штрафних санкцій.

Характеристика надійності інструментів страхування ризиків комерційного кредиту наведено в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Характеристика інструментів страхування ризиків комерційного кредиту ПАТ «ОБОЛОНЬ»

Показник 1	Значення 2
1.надійність партнера	
*надійний	задаток
*не надійний	застава
2.тривалість зв'язків	
*довготривалі	задаток
*середньо тривалі	гарантія
*мало тривалі	застава
3.обсяг надання комерційного кредиту	
*до 10 тис. грн.	взаємозаліки, задаток
* 10 - 20 тис. грн.	гарантія, поручництво
* більше 20 тис. грн.	застава
4. Термін надання комерційного кредиту	
*довгострокові	застава
*середньострокові	поручництво, новація боргу у боргове зобов'язання
*короткострокові	задаток

Механізм інкасації дебіторської заборгованості наведено в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Механізм інкасації дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ»

Етапи 1	Відповідальний 2	Строки 3
1. Управління формуванням дебіторською заборгованістю підприємства та її аналіз.	Директор, головний бухгалтер	Завжди
1.1. Формування принципів кредитної політики по відношенню до покупців.	Директор, головний бухгалтер	Завжди
1.2. Контроль за відвантаженням продукції, виписки рахунку та відправлення його покупцям, складання картотеки дебіторів.	Директор, головний бухгалтер, комірник, бухгалтер, менеджер	Завжди
1.3. Контроль за фінансовим станом дебітора.	Головний бухгалтер, бухгалтер	Завжди
1.4. Планування дебіторської заборгованості.	Головний бухгалтер, аналітик, економіст	Завжди
2. Управління інкасацією дебіторської заборгованості й аналіз простроченої дебіторської заборгованості забезпечення.	Директор, головний бухгалтер	Завжди

Продовження таблиці 3.9

1	2	3
2.1. Аналіз простроченої дебіторської заборгованості.	Головний бухгалтер, аналітик, економіст	3 міс. Прострочення
2.2. Забезпечення використання на підприємстві інструментів погашення дебіторської заборгованості.	Головний бухгалтер, аналітик, економіст	5 міс. Прострочення
2.3. Позовна робота зі стягнення простроченої заборгованості.	Юрист	12 міс. Прострочення
2.4. Відкриття справи про банкрутство.	Юрист	18 міс. Прострочення
2.5. Списання дебіторської заборгованості.	Директор, головний бухгалтер, юрист	39 міс. Прострочення

Загальна сума дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» на кінець 2017 року склала 582 250 тис. грн.

Підприємство, маючи потребу залучити 37447 тис. грн. у діяльність, слід вибрати один з двох варіантів фінансування: банківська позика в розмірі 37447 тис. грн., класичним методом погашання, методом ануїтету. Оскільки ПАТ «ОБОЛОНЬ» банківське обслуговування отримує через «Ощадбанк», то порівнюємо який з цих двох варіантів фінансування для підприємства буде найбільш вигідним. Таку фінансову послугу як овердрафт ми не розглядаємо з огляду на невеликий загальний термін, на протязі якого цю послугу вигідно отримувати.

Графік інкасації дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» наведено в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Графік інкасації дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ»

Показники	2017	Місяці інкасації дебіторської заборгованості		
		Січень 2018 року	Лютий 2018 року	Березень 2018 року
1	2	3	4	5
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	297870,00			
ПП "КИЇВ СНАБ ПРОМ"	110211,90			
ТОВ "Нова енергія"	71488,80			

Продовження таблиці 3.10

1	2	3	4	5
НВК Техімпекс	116169,30			
з бюджетом	71280,00			
Інша поточна дебіторська заборгованість	430965,00			
Банк ТАВРИКА	430965,00			

Таблиця 3.11

**Загальні річні затрати за банківським кредитом класичним
методом погашання, тис. грн.**

Розрахунок платежів:

Максимальна сума місячного платежу:	2153.20
Мінімальна сума місячного платежу:	1585.00
Сума кредиту:	37447.00
Процентна ставка:	19.00
Термін кредитування (місяців):	24
Коефіцієнт переплати:	0.20

№ платежу	Залишок кредиту на початок періоду	Тіло до погашення	Відсотки до погашення	Сума до погашення	Залишок кредиту на кінець періоду
1	2	3	4	5	6
1	37447.00	1560.29	592.91	2153.20	35886.71
2	35886.71	1560.29	568.21	2128.50	34326.42
3	34326.42	1560.29	543.50	2103.79	32766.13
4	32766.13	1560.29	518.80	2079.09	31205.83
5	31205.83	1560.29	494.09	2054.38	29645.54
6	29645.54	1560.29	469.39	2029.68	28085.25
7	28085.25	1560.29	444.68	2004.97	26524.96
8	26524.96	1560.29	419.98	1980.27	24964.67
9	24964.67	1560.29	395.27	1955.57	23404.37
10	23404.37	1560.29	370.57	1930.86	21844.08
11	21844.08	1560.29	345.86	1906.16	20283.79
12	20283.79	1560.29	321.16	1881.45	18723.50
13	18723.50	1560.29	296.46	1856.75	17163.21
14	17163.21	1560.29	271.75	1832.04	15602.92
15	15602.92	1560.29	247.05	1807.34	14042.62
16	14042.62	1560.29	222.34	1782.63	12482.33

Продовження таблиці 3.11

1	2	3	4	5	6
17	12482.33	1560.29	197.64	1757.93	10922.04
18	10922.04	1560.29	172.93	1733.22	9361.75
19	9361.75	1560.29	148.23	1708.52	7801.46
20	7801.46	1560.29	123.52	1683.81	6241.17
21	6241.17	1560.29	98.82	1659.11	4680.87
22	4680.87	1560.29	74.11	1634.41	3120.58
23	3120.58	1560.29	49.41	1609.70	1560.29
24	1560.29	1560.29	24.70	1585.00	-0.00
Всього:		37447.00	7411.39	44858.39	

Таблиця 3.12

Загальні річні затрати за банківським кредитом методом ануїтету,

тис. грн.

Розрахунок платежів:

Сума місячного платежу:	1887.65
Сума кредиту:	37447.00
Процентна ставка:	19.00
Термін кредитування (місяців):	24
Коефіцієнт переплати:	0.21

№ платежу	Залишок кредиту на початок періоду	Тіло до погашення	Відсотки до погашення	Сума до погашення	Залишок кредиту на кінець періоду
1	2	3	4	5	6
1	37447.00	1294.74	592.91	1887.65	36152.26
2	36152.26	1315.24	572.41	1887.65	34837.02
3	34837.02	1336.07	551.59	1887.65	33500.95
4	33500.95	1357.22	530.43	1887.65	32143.73
5	32143.73	1378.71	508.94	1887.65	30765.02
6	30765.02	1400.54	487.11	1887.65	29364.49
7	29364.49	1422.71	464.94	1887.65	27941.77
8	27941.77	1445.24	442.41	1887.65	26496.53
9	26496.53	1468.12	419.53	1887.65	25028.41
10	25028.41	1491.37	396.28	1887.65	23537.04
11	23537.04	1514.98	372.67	1887.65	22022.06
12	22022.06	1538.97	348.68	1887.65	20483.09
13	20483.09	1563.34	324.32	1887.65	18919.75
14	18919.75	1588.09	299.56	1887.65	17331.67
15	17331.67	1613.23	274.42	1887.65	15718.43
16	15718.43	1638.78	248.88	1887.65	14079.66
17	14079.66	1664.72	222.93	1887.65	12414.93
18	12414.93	1691.08	196.57	1887.65	10723.85
19	10723.85	1717.86	169.79	1887.65	9005.99

Продовження таблиці 3.12

1	2	3	4	5	6
20	9005.99	1745.06	142.59	1887.65	7260.94
21	7260.94	1772.69	114.96	1887.65	5488.25
22	5488.25	1800.75	86.90	1887.65	3687.50
23	3687.50	1829.27	58.39	1887.65	1858.23
24	1858.23	1858.23	29.42	1887.65	0.00
Всього:		37447.00	7856.64	45303.64	

Як видно з розрахунків, проведених в таблиці 3.11 та 3.12, класичний метод на 445 тис. грн. дешевший від методу анітету.

Виходячи з розрахунків ПАТ «ОБОЛОНЬ» вирішило, що йому доцільно користуватися банківським кредитом при класичному методі погашення від «Ощадбанк», завдяки яким знизиться ризик неплатежу (а на підприємстві спостерігається значна сума дебіторської заборгованості), а також скоротиться період розрахунків.

Використання фінансування дебіторської заборгованості за угодою банківського кредиту дозволить проводити ефективну колекційну політику, зменшити борги, в тому числі і безнадійні, знизити ризик фінансово-економічної діяльності.

Тому ПАТ «ОБОЛОНЬ» для проведення банківського кредитування звернулось до «Ощадбанк», у який знаходиться на розрахунково-касовому обслуговуванні. Оскільки кредитування є ризиковою фінансовою послугою, тому підприємство і банк уклали договір, яким визначаються зобов'язання і відповідальність сторін.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Аналіз економічної літератури показав, що існує широкий спектр видів дебіторської заборгованості. Розроблена нами класифікація дебіторської заборгованості розкриває економічну природу різних видів дебіторської заборгованості та відповідає структурі бухгалтерського балансу. Викладені погляди, рекомендації та окремі прийоми класифікації заборгованості можна використовувати як для складання фінансової звітності, так і для управлінських рішень щодо регулювання розрахунків та управління дебіторською заборгованістю.

Аналіз дебіторської заборгованості проводять поетапно: вивчення рівня загальної суми дебіторської заборгованості, її динаміки; визначення періоду інкасації дебіторської заборгованості, коефіцієнта оборотності; вивчення складу дебіторської заборгованості за її видами та аналіз динаміки її складових; вивчення складу дебіторської заборгованості за термінами її повернення; аналіз складу простроченої заборгованості, причин її виникнення; оцінка безнадійних боргів підприємства.

Запропонований підхід до планування дебіторської заборгованості забезпечує узгодженість поточних фінансових рішень зі стратегічними фінансовими цілями підприємства. Він орієнтує процес формування дебіторської заборгованості на досягнення основної фінансової цілі — зростання цінності підприємства. Поряд з цим визначені обмеження у формуванні максимально допустимого обсягу дебіторської заборгованості забезпечують можливість збалансованого фінансового розвитку підприємства в довгостроковій перспективі та його фінансову безпеку.

Виходячи із динаміки загального обсягу дебіторської заборгованості підприємства ПАТ «ОБОЛОНЬ» можна дійти наступних висновків: чистий дохід у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшився на 3,21%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 40,80%, чистий фінансовий результат у 2016

році порівняно з 2015 роком зменшився на 54,11%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зменшився на 196,16%; протягом 2015 – 2017 рр. відбулося збільшення дебіторської заборгованості, у 2016 році порівняно з 2015 роком зріс на 88063 тис. грн. або на 16,51%, у 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 230019 тис. грн. або на 37,01%; частка дебіторської заборгованості в оборотних активах ПАТ «ОБОЛОНЬ» протягом 2015 – 2017 рр. зростала із 33,56% до 51,15%. Найбільшу питому вагу в оборотних активах підприємства дебіторська заборгованість займала у 2017 р. – 51,15%.

Виходячи із аналізу складу та структури дебіторської заборгованості ПАТ «Оболонь», можна дійти наступних висновків: аналіз окремих елементів дебіторської заборгованості показує загальну тенденцію до їх зростання у 2017 році порівняно з 2016 роком так: дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги зменшилась на 109882 тис. грн. або на 26,95%, дебіторська заборгованість з бюджетом зросла на 58082 тис. грн. або на 440,08%, інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 230353 тис. грн. або на 114,83%; дійсна дебіторська заборгованість в загальній сумі дебіторської заборгованості у 2017 році займає 97,91%, сумнівна – 1,41%, безнадійна – 0,62%; найбільшу питому вагу в дебіторській заборгованості у 2017 році займає дебіторська заборгованість ТОВ «НВК Техімпекс» - 116169 тис. грн., ПП "КИЇВ СНАБ ПРОМ" – 110211 тис. грн. та ТОВ “Нова енергія” – 71488 тис. грн.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках мав нестабільну тенденцію, хоча відбулося його зменшення, що свідчить про погіршення діяльності підприємства протягом 2015-2016 років та поліпшення ділової активності в 2017 році. Оборотність дебіторської заборгованості в днях на ПАТ «ОБОЛОНЬ» у 2015 – 2017 роках становить в межах 48 - 58 днів, що свідчить не досить позитивні тенденції на підприємстві у 2015 – 2017 рр. Протягом 2015 – 2017 років рентабельність дебіторської заборгованості була нестабільною і мала суттєві коливання. Так, в 2015 році рентабельність склала – -81,50 %, у 2016 – -31,79 %, в 2017 році

вона значно зросла і становила 23,97%, що свідчить про позитивні тенденції в діяльності підприємства. У 2017 році порівняно з 2016 роком рентабельність дебіторської заборгованості зросла на 55,77%. За рахунок зростання коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на 0,63 рази, рентабельність дебіторської заборгованості зросла на 2,26%. За рахунок зростання рентабельності товарообороту на 8,77%, рентабельність дебіторської заборгованості зросла на 53,51%.

З метою збільшення обсягів реалізації продукції маркетинговий відділ підприємства запропонував переглянути кредитну політику на наступний рік, а саме: подовжити період кредитування; запровадити знижку за ранні платежі; послабити стандарт кредитоспроможності клієнтів. Нерівність виконується: $662\ 783 > 62\ 671$, тобто фактичний додатковий вільний грошовий потік підприємства, що виникає у зв'язку з переходом на нову кредитну політику, перевищує необхідний обсяг доходу від додаткових інвестицій у робочий капітал. Нова кредитна політика підприємства потребує 208 904 тис. грн. додаткових інвестицій у робочий капітал у порівнянні з існуючою політикою, при цьому додатковий вільний грошовий потік перевищить необхідний (мінімально достатній) обсяг. Тому підприємству у наступному році доцільно перейти на нову кредитну політику. За узагальнюючим проектом розвитку дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги у 2018 році становитиме 280 500,96 тис. грн.

Методом прямого розрахунку плануємо рівень дебіторської заборгованості на 2018 рік – 994 474 тис. грн. Аналітичним методом розраховуємо, що дебіторська заборгованість по плану на 2018 рік становить 978 668 тис. грн. Розраховуючи рівень дебіторської заборгованості коефіцієнтним методом отримуємо, що дебіторська заборгованість по плану на 2018 рік становитиме 888 178 тис. грн. Дебіторська заборгованість за узагальнюючим проектом планується на рівні 953 773 тис. грн.

Класичний метод на 445 тис. грн. дешевший від методу анітету. Виходячи з розрахунків ПАТ «ОБОЛОНЬ» вирішило, що йому доцільно

користуватися банківським кредитом при класичному методі погашення від «Ощадбанк», завдяки яким знизиться ризик неплатежу (а на підприємстві спостерігається значна сума дебіторської заборгованості), а також скоротиться період розрахунків. Використання фінансування дебіторської заборгованості за угодою банківського кредиту дозволить проводити ефективну колекційну політику, зменшити борги, в тому числі і безнадійні, знизити ризик фінансово-економічної діяльності. Тому ПАТ «ОБОЛОНЬ» для проведення банківського кредитування звернулось до «Ощадбанк», у який знаходиться на розрахунково-касовому обслуговуванні. Оскільки кредитування є ризиковою фінансовою послугою, тому підприємство і банк уклали договір, яким визначаються зобов'язання і відповідальність сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белозерцев В. С. Управление дебиторской задолженностью предприятий оптовой торговли : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.04 / Белозерцев Василь Сергійович ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. - Д., 2013. - 20 с.
2. Белозерцев В. С. Факторы влияния на динамику та якість дебиторської задолженности підприємства: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / В. С. Белозерцев // Технологический аудит и резервы производства. - 2015. - № 4(5). - С. 4-10. - Режим доступа: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2015_4\(5\)_2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2015_4(5)_2)
3. Белозерцев В. Щодо товарного кредиту та дебиторської задолженности на підприємстві [Текст] / В. Белозерцев // Економіст. - 2009. - №11. - С. 23-28.
4. Белокоз О. І. Облік та аудит дебиторської і кредиторської задолженностей торговельних підприємств : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.09 / Белокоз Оксана Іванівна ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Київ, 2014. - 24 с.
5. Білик М. Д. Управление дебиторской задолженностью предприятий [Текст] / М. Д. Білик // Фінанси України. - Міністерство фінансів України, 12/2003. - №12. - С. 24-36.
6. Білоусова О. С. Засади управління дебиторсько-кредиторською задолженністю суб'єктів господарювання на рівні держави і підприємств [Електронний ресурс] / О. С. Білоусова // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2017. - Т. 22, Вип. 4. - С. 93-97. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2017_22_4_21
7. Бланк И. А. Финансовый менеджмент [Текст] : учебный курс / И. А. Бланк. - К. : Ника-Центр : Эльга, 1999. - 528 с.
8. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк. — К.: Ника- Центр, Эльга, 2003. — 446 с. — (Энциклопедия финансового менеджмента).

9. Бондарчук Н. В. Обліково-аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості в сільськогосподарських підприємствах [Електронний ресурс] / Н. В. Бондарчук, Л. М. Васільєва // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2016. - Вип. 12(2). - С. 168-178. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2016_12\(2\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2016_12(2)_23)
10. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту: пер. з англ. / Є.Ф. Брігхем. — К.: Молодь, 1997. — 1000 с.
11. Букало Н. А. Ефективна система управління дебіторською заборгованістю, як основний фактор впливу на платоспроможність і ліквідність підприємства [Електронний ресурс] / Н. А. Букало, В. В. Ляшук // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2014. - Вип. 11(2). - С. 64-70. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2014_11\(2\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2014_11(2)_12)
12. Бунда О. М. Методичні аспекти обліку і аналізу дебіторської заборгованості підприємства [Електронний ресурс] / О. М. Бунда, М. О. Пірхун // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2016. - № 4(1). - С. 78-83. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2016_4\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2016_4(1)_15)
13. Бурова Т. А. Теоретичні засади оперативного управління поточними активами (дебіторською заборгованістю) підприємств харчової галузі [Електронний ресурс] / Т. А. Бурова, В. В. Волошина // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2014. - Вип. 11(2). - С. 78-86. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2014_11\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2014_11(2)_14)
14. Власова Н. О. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в підприємствах оптової торгівлі : монографія / Н. О. Власова, Л. Л. Носач ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. - Х. : ХДУХТ, 2011. - 229 с.
15. Гавриленко В. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю житлово-комунального господарства регіону [Електронний ресурс] / В. Гавриленко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2014. - Вип. 36(3). - С. 18-22. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2014_36\(3\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2014_36(3)_5)

16. Георгієва А. І. Особливості дебіторської заборгованості підприємств житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс] / А. І. Георгієва, Н. В. Колесник // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2014. - № 1. - С. 158-161. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2014_1_35
17. Гнатенко Є. П. Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства [Електронний ресурс] / Є. П. Гнатенко, В. В. Волошина // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 1. - С. 38-42. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmduce_2015_1_9
18. Гнатенко Є. П. Сучасні методики аналізу дебіторської заборгованості [Електронний ресурс] / Є. П. Гнатенко, А. М. Лебедик // Молодий вчений. - 2016. - № 11. - С. 562-565. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_11_132
19. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарії [Текст]: практ. посіб./ С. Ф. Голов, В. М. Костюшенко. - К.: Лібра, 2001. - 670 с.
20. Гринюк І. М. Модель управління дебіторською заборгованістю [Електронний ресурс] / І. М. Гринюк // Економіка України. - 2017. - № 2. - С. 37-48.
21. Гуня В. Розробка механізму управління дебіторською заборгованістю підприємства: концептуальний підхід [Електронний ресурс] / В. Гуня, В. Белозерцев // Економіст. - 2014. - № 3. - С. 57-60. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2014_3_16
22. Димченко О. В. Моделювання дебіторської заборгованості підприємств теплопостачання [Електронний ресурс] / О. В. Димченко, О. О. Рудаченко, Є. В. Мозговий // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2017. - Вип. 12(2). - С. 28-33. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_12\(2\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_12(2)_8)

23. Должанський А. М. Теоретичні аспекти та класифікація дебіторської заборгованості [Електронний ресурс] / А. М. Должанський, А. М. Когутич // Науковий вісник НЛТУ України. - 2014. - Вип. 24.2. - С. 222-227. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2014_24
24. Домбровська Н. Р. Дебіторська та кредиторська заборгованості: проблеми класифікації [Електронний ресурс] / Н. Р. Домбровська // Інноваційна економіка. - 2014. - № 1. - С. 182-187. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_1_31
25. Драбаніч А. В. Дебіторська заборгованість підприємства: поняття та структура [Електронний ресурс] / А. В. Драбаніч // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. - 2016. - № 2. - С. 31-41. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2016_2_6
26. Дубровська Є. В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість» / Є. В. Дубровська // Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка - Суми: СумДУ. - 2009. - №2. - С. 202-205.
27. Дубровська Є. В. Управління дебіторською заборгованістю підприємств вантажного автотранспорту : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Дубровська Євгенія Володимирівна ; Укр. держ. акад. залізн. трансп. - Х., 2010. - 19 с.
28. Дубровська Є. В. Управління дебіторською заборгованістю підприємств вантажного автотранспорту : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Дубровська Євгенія Володимирівна ; Харк. держ. техн. ун-т буд-ва та архіт. - Х., 2010. - 259 арк.
29. Євлаш Т. О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Євлаш Тетяна Олександрівна ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. - Х., 2012. - 23 с.
30. Єфіменко Т. І. Сумнівна дебіторська заборгованість: формування облікової політики [Електронний ресурс] / Т. І. Єфіменко. // Економіка. Управління. Інновації. - 2014. - № 1. - Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_37

31. Жаворонок А. В. Управління дебіторською заборгованістю [Електронний ресурс] / А. В. Жаворонок, Н. І. Григорович // Молодий вчений. - 2017. - № 6. - С. 419-422. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_6_97
32. Загородній А. Г. Фінансовий словник [Текст] / Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. (4-те вид. випр. та доп.) - К.: Т-во «Знання», КОО; Львів; Вид-во Львів. банківського ін-ту НБУ, 2002. - 566 с.
33. Закревська О. Ю. Облік і контроль поточної дебіторської заборгованості підприємств торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Закревська Олена Юріївна ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Київ, 2018. - 21 с.
34. Кватирка П. Б. Класифікація дебіторської заборгованості та її вдосконалення [Текст] / П. Б. Кватирка // Вісник Хмельницького національного університету. - 2005. - №4. - Т.2. - Ч.2. - С.87-90.
35. Кияшко О. М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Кияшко Ольга Михайлівна ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - К., 2011. - 21 с.
36. Кияшко О. М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Кияшко Ольга Михайлівна ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Київ, 2011. - 284 арк.
37. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент: навч. посібник: курс лекцій [Текст] / За ред. д. е. н., проф. Г. Г. Кірейцева. - К.: ЦУЛ, 2002. - 268 с.
38. Коблянська О. І. Фінансовий облік [Текст] : навч. посібник/ О. І. Коблянська. - К.: Знання, 2004. - с. 507.
39. Ковтуненко В. М. Проблеми управління дебіторською заборгованістю та практичні аспекти їх вирішення [Електронний ресурс] / В. М. Ковтуненко // Агросвіт. - 2014. - № 10. - С. 36-38. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2014_10_9
40. Ковтуненко К. В. Управління дебіторською заборгованістю як

інструмент зменшення фінансових ризиків на малих підприємствах [Електронний ресурс] / К. В. Ковтуненко, О. А. Ковалик // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. - 2017. - № 1. - С. 52-57. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ejoru_2017_1_11

41. Костюнік О. В. Деякі питання регулювання дебіторської та кредиторської заборгованостей українських підприємств [Електронний ресурс] / О. В. Костюнік, Д. М. Недашковська // Інвестиції: практика та досвід. - 2017. - № 19. - С. 45-50.

42. Костюнік О. В. Класифікація дебіторської заборгованості [Електронний ресурс] / О. В. Костюнік, К. П. Павлюк // Агросвіт. - 2014. - № 10. - С. 73-76. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2014_10_16

43. Костюнік О. В. Формування ефективної політики управління дебіторською заборгованістю [Електронний ресурс] / О. В. Костюнік, К. П. Павлюк // Агросвіт. - 2015. - № 6. - С. 41-43.

44. Крайник О. П. Фінансовий менеджмент [Текст]: навч. посіб. / Крайник О. П., Клепікова З. В. - Львів: Держ. ун-тет «Львівська політехніка»; Київ: «Декор», 2001. - 260 с.

45. Кручак Л. В. Методика аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством [Електронний ресурс] / Л. В. Кручак // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2016. - Вип. 22. - С. 161-165. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_22_37

46. Кручак Л. В. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в підприємствах з виробництва соків : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Кручак Людмила Володимирівна ; Терноп. нац. екон. ун-т. - Тернопіль, 2017. - 20 с.

47. Лисенко А. М. Методика проведення аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / А. М. Лисенко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. - 2014. - Вип. 26. - С. 184-192. - Режим

доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2014_26_28

48. Лищенко О. Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством [Текст] / О. Г. Лищенко, Г. М. Бескота // Держава і регіони: журнал. - Запоріжжя: Гуманіст. Ун-т «Запоріз. ін-т держ. та муніцип. упр.», 2009.- №1. - С. 114-117.

49. Лучков О. І. Визначення оптимального розміру дебіторської заборгованості [Текст] / О. І. Лучков // Актуальні проблеми економіки. - 2014. - № 1. - С. 22-27.

50. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства: під ред. проф. Н.М. Ушакової / А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко, Н.М. Ушакова. — К.: Хрещатик, 1999. — 800 с.

51. Малиш І. М. Основні підходи до управління дебіторською заборгованістю підприємств [Електронний ресурс] / І. М. Малиш // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2014. - Вип. 6(3). - С. 19-21. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6\(3\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6(3)_6)

52. Масленніков Є. І. Напрямки удосконалення відображення дебіторської заборгованості у звіті про фінансовий стан промислових підприємств [Електронний ресурс] / Є. І. Масленніков, Л. О. Волощук, О. І. Носовець // Економіка: реалії часу. - 2014. - № 4. - С. 84-88. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2014_4_15

53. Мельник О. М. Дебіторська заборгованість як спосіб тінізації доходів підприємства [Електронний ресурс] / О. М. Мельник // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка. - 2017. - Вип. 4. - С. 63-66. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2017_4_14

54. Момот Т. Управление дебиторской задолженностью предприятия [Текст] / Т. Момот // Бизнес информ - 2003.- №11-12.- С. 97-99.

55. Нашкерська Г. Облік сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості [Текст] / Г. Нашкерська // Бухгалтерський облік і аудит. -

2001. - №7. - С. 27-33

56. Ніколаєнко О. Деякі аспекти аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання [Текст] / О. Ніколаєнко // Підприємство, господарство і право. - К.: ТОВ «Гарантія», 07/2004. - №7. - С. 141-145.

57. Носач Л. Л. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в підприємствах оптової торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Носач Лариса Леонідівна ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. - Х., 2010. - 19 с.

58. Носенко І. Ю. Проблеми обліку та управління дебіторською заборгованістю [Електронний ресурс] / І. Ю. Носенко // Молодий вчений. - 2016. - № 12.1. - С. 895-900. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_12

59. О. О. Порівняльна оцінка дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств [Електронний ресурс] / О. О. Євтушевська, С. П. Кустурова // Економіка харчової промисловості. - 2017. - Т. 9, № 2. - С. 68–74. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2017_9_2_11

60. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі : монографія / [Н. С. Акімова та ін.] ; Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі. - Харків : Бровін О. В. [вид.], 2016. - 284 с.

61. Онищенко С. В. Управління дебіторською заборгованістю підприємств в умовах кризи неплатежів [Електронний ресурс] / С. В. Онищенко, Т. П. Верещака // Молодий вчений. - 2016. - № 12. - С. 809-813. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_12_195

62. Оніщенко М. А. Теоретичні основи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємств в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / М. А. Оніщенко, Н. Г. Сейсебаєва // Економіка. Фінанси. Право. - 2016. - № 11. - С. 21-23.

63. Осадча Г. Г. Методологічні аспекти обліку дебіторської заборгованості на виробничих підприємствах [Електронний ресурс] / Г. Г. Осадча, В. О. Козаченко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2017. - № 5. - С. 75-

79. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2017_5_13
64. Очеретько Л. М. Формування обліково-інформаційного забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємства [Електронний ресурс] / Л. М. Очеретько, М. О. Кончева // Сталий розвиток економіки. - 2015. - № 2. - С. 221-226. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2015_2_33
65. Паянок Т. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за допомогою економіко-математичних методів [Електронний ресурс] / Т. Паянок, А. Савченко // Економіст. - 2017. - № 3. - С. 27-32. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2017_3_7
66. Півень Я. В. Класифікація та сутність дебіторської заборгованості в Україні [Електронний ресурс] / Я. В. Півень // Управління розвитком. - 2014. - № 11. - С. 52-54. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_11_23
67. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість" від 08.10.1999 № 237
68. Потриваєва Н. В. Значення дебіторської заборгованості як складової фінансових активів [Електронний ресурс] / Н. В. Потриваєва, М. В. Боєнко // Економічний форум. - 2015. - № 1. - С. 262-268. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2015_1_45
69. Потриваєва Н. В. Теоретичні аспекти щодо визначення дебіторської заборгованості на підприємстві [Електронний ресурс] / Н. В. Потриваєва, М. І. Жорняк // Інноваційна економіка. - 2014. - № 6. - С. 289-292. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_6_53
70. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність [Текст] : Закон України № 996 – XIV від 16. 06 99.: [зі змінами та доповненнями].
71. Рибалко О. М. Формування політики управління дебіторською заборгованістю [Електронний ресурс] / О. М. Рибалко, А. І. Тітова // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. - 2014. - № 1. - С. 116-125. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eco_2014_1_16
72. Саранюк А. Управління дебіторською заборгованістю підприємств

житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс] / А. Саранюк // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. - 2015. - Вип. 20. - С. 71-77. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rarpsu_2015_20_15

73. Сарапіна О. А. Теоретичні засади управління дебіторською заборгованістю [Електронний ресурс] / О. А. Сарапіна, А. С. Мигович // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2014. - № 4. - С. 192-198. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2014_4_30

74. Семенова С. М. Управління дебіторською заборгованістю підприємств водного транспорту [Електронний ресурс] / С. М. Семенова, О. М. Шпирко // Водний транспорт. - 2014. - Вип. 2. - С. 109-114. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2014_2_20

75. Секіріна Н. В. Проблемні аспекти визначення дебіторської заборгованості за нетоварними операціями та її відображення у фінансовій звітності [Текст] / Н. В. Секіріна // Вісник ДонДУЕТ. - 2004. - №3/2(23). - С.129-135.

76. Скляр Є. В. Теоретичні засади дослідження дебіторської та кредиторської заборгованостей [Електронний ресурс] / Є. В. Скляр, А. І. Храпливий // Молодий вчений. - 2016. - № 5. - С. 153-156. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_42

77. Соколова Л. В. Науково-методичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємств газопостачання [Електронний ресурс] / Л. В. Соколова, В. В. Кирій, Д. О. Чеченець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 6(3). - С. 54-59. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6\(3\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6(3)_14)

78. Тирінов А. В. Дебіторська заборгованість підприємства: специфіка і сутність [Електронний ресурс] / А. В. Тирінов // Причорноморські економічні студії. - 2016. - Вип. 9(2). - С. 112-116. - Режим доступу:

[http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_9\(2\)___26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_9(2)___26)

79. Ткаченко І. В. Організація та контроль дебіторської заборгованості [Електронний ресурс] / І. В. Ткаченко // Управління розвитком. - 2014. - № 14. - С. 159-161. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_14_58

80. Томчук О. Ф. Аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства [Електронний ресурс] / О. Ф. Томчук // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія : Економічні науки. - 2016. - Т. 18, № 2. - С. 160-164. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/smlnues_2016_18_2_33

81. Тюхтя О. Проблеми управління та інформаційно-аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості в умовах дефіциту фінансових ресурсів [Електронний ресурс] / О. Тюхтя // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. - 2014. - № 9. - С. 186-198. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2014_9_20

82. Унковская Т.Е. Финансовое равновесие предприятия / Т.Е. Унковская. — К.: Генеза, 1997. — 328 с.

83. Фарінович І. В. Формування моделі управління дебіторської заборгованості торговельних підприємств на засадах факторингу [Електронний ресурс] / І. В. Фарінович // Інтелект XXI. - 2015. - № 5. - С. 115-121. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2015_5_18

84. Федорченко О. Є. Актуальні проблеми управління дебіторською заборгованістю на підприємстві [Електронний ресурс] / О. Є. Федорченко // Інвестиції: практика та досвід. - 2015. - № 21. - С. 60-63.

85. Фещенко О. П. Аналіз ліквідності та дебіторської заборгованості як складова управління фінансовим станом корпорацій [Електронний ресурс] / О. П. Фещенко // Бізнес Інформ. - 2017. - № 8. - С. 124-133.

86. Хома І. Б. Фінансовий аналіз [Текст]: навч. посібн. / І. Б. Хома, Н. І. Андрушко, К. М. Слюсарчик. - Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2014. - 344 с.

87. Чебанова Н. В. Фінансовий облік [Текст] : підручник/ Н. В. Чебанова, Т. І. Єфіменко. - К: ВЦ «Академія», 2007. - 704 с.
88. Чорненька О. Б. Основні аспекти обліково–аналітичного забезпечення управління заборгованістю підприємства [Електронний ресурс] / О. Б. Чорненька // Наукові записки [Української академії друкарства]. - 2016. - № 1. - С. 226–234. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2016_1_30
89. Чорненька О. Б. Управління заборгованістю як фактор забезпечення економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. Б. Чорненька // Наукові записки [Української академії друкарства]. - 2017. - № 1. - С. 170–178. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2017_1_23
90. Чуприна Л. В. Деякі аспекти управління дебіторською заборгованістю [Електронний ресурс] / Л. В. Чуприна, М. А. Шайтер // Молодий вчений. - 2017. - № 3. - С. 885-889. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_3_204
91. Шевченко Б. О. Теоретичні аспекти поняття «дебіторська заборгованість» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Ecommics/73594.doc.htm - 10.11.2012. - Назва з екрану.
92. Шепелевич В. В. Проблеми управління дебіторською заборгованістю та шляхи їх вирішення на підприємстві [Електронний ресурс] / В. В. Шепелевич // Агросвіт. - 2016. - № 6. - С. 107-112.
93. Шепелевич В. В. Проблеми управління дебіторською заборгованістю та шляхи їх вирішення на підприємстві [Електронний ресурс] / В. В. Шепелевич // Агросвіт. - 2016. - № 6. - С. 107-112.
94. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент [Текст]: навч. посібн. / І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало; за ред. І. О. Школьник. - Суми : Університетська книга, 2009. - 301 с.
95. Юрченко І. А. Організаційно-економічний механізм управління дебіторською заборгованістю за послуги теплопостачання на підприємствах комунальної теплоенергетики України : автореф. дис. ... канд. екон. наук :

08.00.04 / Юрченко Ірина Андріївна ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. - Х., 2011. - 21 с.

96. Юрченко І. А. Організаційно-економічний механізм управління дебіторською заборгованістю за послуги теплопостачання на підприємствах комунальної теплоенергетики України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Юрченко Ірина Андріївна ; Харків. нац. акад. міськ. госп-ва. - Харків, 2011. - 192, [3] арк.

97. Ямненко Г. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства [Електронний ресурс] / Г. Ямненко // Траектория науки. - 2017. - Т. 3, № 2. - С. 5.1-5.7. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trna_2017_3_2_10

98. Яременко Л. М. Формування обліково-аналітичної інформації в управлінні дебіторською заборгованістю підприємства [Електронний ресурс] / Л. М. Яременко // Економічний вісник університету. - 2017. - Вип. 32(1). - С. 123-129. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/есву_2017_32\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/есву_2017_32(1)_19)

99. Яремко І. Й. Економічні категорії в методології обліку [Текст]: монографія / І. Й. Яремко. - Львів: Каменяр, 2002. - 192 с.

ДОДАТКИ